

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2019–2022

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Natálie Batlíková

**Role matky v rozvoji komunikačních schopností dítěte
předškolního věku**

Praha 2022

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Hana Fleischmannová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2019–2022

BACHELOR THESIS

Natálie Batlíková

**Mother`s Role to Preschool Children Communication Skills
Development**

Prague 2022

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Hana Fleischmannová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

.....
Natálie Batlíková

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Haně Fleischmannové za její odborné vedení a užitečné rady, které mi poskytovala po dobu zpracování bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na roli matky v rozvoji komunikačních schopností dítěte předškolního věku. Hlavním cílem práce bude zjistit, jakým způsobem může matka ovlivnit řečový vývoj dítěte ve věku od 4 do 6 let. Hned v úvodu teoretické části je popsána komunikace, vývoj řeči a jazyk. Následuje kapitola o komunikačních schopnostech, logopedické diagnostice a terapii. Tématem třetí kapitoly je rodina, výchovné přístupy a role, které členové rodiny zastávají. Na závěr jsou zmíněny také pohybové aktivity a rozvoj jemné motoriky. V praktické části práce jsou popsány různé výchovné postupy matek. Tyto poznatky byly zjištěny na základě polo strukturovaného rozhovoru, který byl veden s matkami dětí.

Klíčová slova

Jemná motorika, komunikace, komunikační schopnost, logopedická intervence, mateřská role, polo strukturovaný rozhovor, předškolní věk, rodina, výchova, vývoj řeči.

Annotation

The bachelor thesis is focused on the mother's role in the communication skills development of a preschool child. My main goal will be to find out how the development of communication skills of preschool children has been affected. As first in theoretical part, there are described terms as communication, speech development and language. Next chapter is about communication skills, logopaedic diagnostics and therapy. Third chapter is about family, educational approaches and the roles that family members play. In the end, there are mentioned physical activities and the development of fine motor skills. The practical part of the work describes various educational procedures of mothers. These findings are determined on the basis of a controlled interview, which was conducted with children's mothers.

Keywords

Communication, communication skill, education, family, fine motor skills, logopaedic intervention, mother's role, preschool age, semi structured interview, speech development.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 KOMUNIKACE	11
1.1 Verbální a neverbální komunikace.....	12
1.2 Řeč.....	13
1.2.1 Ontogeneze řeči	14
1.2.2 Základní anatomicko-fyziologické podmínky vývoje řeči	17
1.2.3 Nejčastější poruchy řeči.....	19
1.3 Jazyk.....	22
1.3.1 Hlásky	23
1.3.2 Slovní jednotky	24
1.3.3 Větné jednotky	24
1.3.4 Vliv kontextu na tvorbu věty a na porozumění.....	25
2 KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOST	26
2.1 Narušená komunikační schopnost	26
2.2 Diagnostika narušené komunikační schopnosti	27
2.2.1 Logopedická terapie.....	29
3 RODINA A DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	31
3.1 Výchova dítěte v rodině	31
3.1.1 Rodičovská láska	33
3.1.2 Výchova je komunikace.....	34
3.1.3 Partnerský přístup	35
3.2 Jemná motorika v předškolním věku.....	35
PRAKTICKÁ ČÁST	37

4 ROLE MATKY V ROZVOJI KOMUNIKAČNÍCH SCHOPNOSTÍ DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	37
4.1 Hlavní cíl a dílčí cíle praktické části	38
4.2 Stanovení výzkumných otázek.....	38
4.3 Metodologie.....	39
4.4 Výzkumný soubor:	41
4.5 Charakteristika výzkumného vzorku.....	41
4.6 Formulace otázek do rozhovoru.....	43
4.7 Dílčí zpracování, šetření.....	47
4.8 Závěr šetření	62
ZÁVĚR	64
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	66
SEZNAM ZKRATEK	69
SEZNAM TABULEK.....	70
SEZNAM PŘÍLOH.....	71

ÚVOD

Práce je zaměřena na roli matky v rozvoji komunikačních schopností dítěte předškolního věku. Rozvoj řeči začíná u dítěte ještě před jeho narozením. Již v prenatálním období dokáže plod vnímat různé zvuky přes břišní stěnu. Po porodu je dítě vystaveno mnohem více podnětům a s přibývajícím věkem přibývají i jeho zkušenosti a komunikační dovednosti. Ontogeneze řeči člověka je možné rozdělit do několika období. Bakalářská práce je zaměřena na období předškolního věku, protože toto období bylo vyhodnoceno jako nejzajímavější po výzkumné stránce.

V současné situaci, kdy je z důvodu onemocnění Covid 19 omezována prezenční výuka dětí v mateřských i základních školách, jsou domácí výchova a vzdělávání velmi důležité. Přičemž to bývá právě matka, která má hlavní úlohu v péči o děti a domácnost. Je tedy převážně jejím úkolem sledovat, posuzovat a podporovat rozvoj komunikačních schopností jejího dítěte. Zároveň by ale měla brát ohled na jeho hranice a respektovat je. Cílem práce tedy bude zjistit, jakým způsobem byly ovlivňovány řečové schopnosti dětí, před nástupem základní školní docházky.

V úvodu teoretické části práce je popsán význam pojmů komunikace, řeči a jazyka. Dále jsou uvedeny informace, které se týkají rozvoje komunikačních schopností a užívání řeči. Jako součást je uvedena také krátká podkapitola o dvou nejčastějších poruchách řeči – dyslalii a opožděném řečovém vývoji. Druhá polovina teoretické části je věnována tématu rodiny. Zde je popsána výchova dítěte v rodinném prostředí. Práce se zaměřuje na různé faktory, které mohou výchovu ovlivnit pozitivním, ale i negativním způsobem. Dále je popsána rodinná struktura a příbuzenské vztahy. V závěru je zmíněna ještě jemná motorika, která s rozvojem komunikačních schopností samozřejmě souvisí.

Praktická část obsahuje data a informace ohledně výzkumného šetření. Výzkum bude realizován formou rozhovorů, které budou vedeny s respondentkami – tedy matkami dětí předškolního věku. Otázky k těmto rozhovorům budou vypracovány ještě před kontaktováním respondentek. Rozhovory budou ale jen polo strukturované, tudíž bude možnost pořadí otázek upravovat či klást doplňující dotazy. Data a informace získaná během rozhovorů budou zpracována metodou otevřeného kódování.

Hlavním cílem práce je zjistit, jakým způsobem byl ze strany matek ovlivňován rozvoj komunikačních schopností dětí předškolního věku. Mezi dílčí cíle patří zjistit, jakými vlastními přístupy přispívají matky k řečovému rozvoji jejich dítěte a zároveň tak poukázat na důležitost mateřské péče. Dalším dílčím cílem bude snaha posoudit, zda se matky věnovaly cíleně věnovaly také celkovému rozvoji osobnosti jejich dítěte. Poslední dílčí otázka se týká rodinného prostředí a výchovného stylu, který je v rodině dítěte.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KOMUNIKACE

Aby se člověk mohl věnovat rozvoji komunikační schopnosti dítěte, nejprve musí problematice náležitě porozumět. Proto je důležité definovat mj. pojem komunikace, jenž je naprosto stěžejní.

Každý normálně inteligentní organismus, žijící na tomto světě, dokáže komunikovat s ostatními. Je to důkaz toho, že řeč je naprosto univerzální. Přestože se způsoby komunikace u jednotlivých živočišných druhů liší, jsou zároveň i něčím, co mají všichni společné. Člověk není výjimkou, neboť je od přírody velmi společenský a jeho touhou je především socializace. I on si tedy vytvořil svůj mateřský jazyk, aby mohl ostatním sdělovat své myšlenky a přijímat ty jejich.

“Komunikace (z lat. communicatio, které lze chápat ve významu spojování, sdělování, ale také přenos, společenství, participace) znamená obecně lidskou schopnost užívat výrazové prostředky k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů.”¹ Mezilidské vztahy se tvoří mezi dvěma a více lidmi, kteří na sebe vzájemně reagují. Tyto reakce a proces výměny informací jsou podstatou komunikace, a zároveň podstatnou součástí osobnostního rozvoje člověka.

Komunikace je přítomná v každém vztahu a má na něj silný vliv, ať už pozitivní či negativní. Pro kladné výsledky ve vztahu, je klíčová především důvěra mezi účastníky tohoto vztahu. Velmi záleží na tom, jaké informace si člověk vymění s druhým a zdali jsou pravdivé. Pokud v daném vztahu neexistuje důvěra, nekomunikují účastníci správným způsobem. Chybný způsob komunikace pak může zapříčinit mnoho omylů a nedorozumění. Důležité tedy je, aby si oba účastníci komunikačního procesu byli jisti, že předali a přijali pravdivou informaci tak, aby ji druhá strana dobře pochopila.

¹ KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada), s. 25-30. ISBN 978-80-247-1110-2.

Tedy nejen důvěra mezi účastníky, ale i jiné faktory mohou tento proces ovlivnit. Důležitý je také samotný obsah informace, která je v procesu sdělována. Aby sdělení fungovalo a mělo na příjemce pozitivní vliv, musí pro něj být jasné a pochopitelné. Příjemce musí být schopen porozumět sdělované informaci. Informace musí být sdělována ve vhodném kontextu a ve vhodné situaci. Všechny tyto faktory a mnoho dalších patří mezi zásady úspěšné a efektivní komunikace.

1.1 Verbální a neverbální komunikace

Jak je známo, komunikaci můžeme rozlišovat na verbální a neverbální. „*Do skupiny verbální (slovní) komunikace spadají všechny komunikační procesy, které se realizují za pomoci mluvené nebo psané řeči.*“² Komunikace prostřednictvím psaných zpráv či mluvního projevu dává lidem možnost přesně ostatním sdělit složitější myšlenky. Úroveň verbální komunikace je však velmi závislá na úrovni inteligence jejích účastníků.

Ke sdělení jednodušších myšlenek a pocitů v mnoha případech postačí pouhé gesto. „*Hovoří se o neverbální komunikaci (nonverbální, neslovní, mimoslovní), která v sobě zahrnuje veškeré dorozumívací prostředky neslovní podstaty.*“³ Tento typ komunikace není ovlivněn úrovní jedince, ale etickým kodexem a úrovní dané společnosti.

Hlavními prostředky neverbální komunikace:

- Kinezika = pohyb těla (krčení ramen, poklepávání nohou apod.)
- Gestika = různá gesta rukou apod.
- Proxemika = prostor při komunikaci
- Haptika = doteky (pohlazení, podání ruky apod.)
- Oční kontakt = délka a intenzita, směr pohledu apod.
- Posturika = konkrétní poloha, kterou jedinec zrovna zaujímá a jakým způsobem (př. Skrčeně sedí či sebevědomě stojí apod.)

² KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada), s. 25-30. ISBN 978-80-247-1110-2.

³ Tamtéž.

- Metalingvistické projevy a mlčení = způsob mluvního projevu (hlasitost, rychlost, tón hlasu apod.)

Je známým pravidlem, že neverbální komunikace může dobře fungovat i bez verbální složky, obráceně však nikoliv. Prostý řečový projev, bez využití správných prvků, může poskytovat dokonce i protichůdné informace. Například v situaci, kdy se jeden člověk snaží druhého obelhat, může rozbor jeho verbální komunikace velmi pomoci. Osoba, která se snaží svým mluvním projevem někoho oklamat, dělá často mimovolně různá gesta a signály, které mohou ledacos napovědět. „*Pokud se setkáváme s neverbálním sdělením, které není v souladu s verbálním sdělením, je pravděpodobnost, že uvěříme neverbálnímu signálu mnohokrát větší.*“⁴

Nejpřesnější pohled na povahu a postoje člověka prozrazuje jeho tzv. komunikace činem. Lidské jednání a skutky jsou nejpravdivějším odrazem skutečné povahy. Zejména starší a zkušenější jedinec dokáže z chování druhého poznat jeho skutečný záměr. Komunikace činem je vývojově nejstarším typem komunikace.

„*Později se vyvinula komunikace prostřednictvím artikulovaných zvukových řetězců – slov, komunikace verbální. Člověk získal možnost komunikovat o svých poznacích, zkušenostech, jevech, které ho obklopují, mohl vyjadřovat svoje city, vůli, zaujmout svůj postoj vůči ostatním komunikantům.*“⁵ Nejen z tohoto důvodu se verbální komunikace stala velmi rychle tou nejpoužívanější. Gesta a mimika začali v komunikačním procesu sloužit pouze jako doplněk či krátkodobá náhrada mluvené řeči.

1.2 Řeč

Dalším důležitým pojmem, který je třeba vyjasnit, je řeč. Řeč má pár základních charakteristik, které ji pomohou lépe definovat. Prvním takovým faktem je, že řeč je automatická a plně ji ignorujeme, když ji používáme a mluvíme. Při hovoru se

⁴ KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada), s. 25-30. ISBN 978-80-247-1110-2.

⁵ Tamtéž.

soustředíme se na obsah projevu, a ne na projev samotný. Výjimku představuje člověk, který schopnost řeči teprve získává, nebo ten, kdo se pokouší osvojit si nový jazyk. Dospělý, který se učí cizí jazyk musí k mluvení vynaložit mnohem větší aktivitu. Stejně jako dítě, které se teprve učí mluvit. Pro obě tyto skupiny může nový způsob komunikace zpočátku poměrně náročný. Počáteční problémy však s přibývajícím zkušenostmi a tréninkem zcela vymizí.

Také vytváření společnosti je možné jen díky řeči, neboť řeč je podstatou komunikace. A jak již bylo zmíněno výše, díky komunikaci vznikají mezilidské vztahy. Ale hlavně je řeč charakteristická tím, že nemá žádné hranice. *“Neboť co nedokážeme vyjádřit řečí, nemůžeme ani řádně myslet, musíme tedy přece jen nějaké řečové vyjádření hledat. Aby oblast, o čem se “dá mluvit”, byla co nejširší, tvoří hledání výrazu tak významnou část lidské kultury v básnictví, ve filosofii, v náboženství, ve vědě.”*⁶

Každý předmět a každou bytost, kterou si vybavíme či představíme, bychom tedy měli být zároveň schopni i verbálně popsat. Může však nastat situace, kdy člověk správná slova nezná, nebo je v danou chvíli nemůže nalézt. Schopnost řeči tedy není vrozená, ale člověk se ji musí naučit, aby mohl lépe vyjadřovat své potřeby, chápat emoce ostatních a budovat úspěšná společenství. Podmínkou k osvojení řeči jsou zdravé mluvní orgány a fungující mozek.

1.2.1 Ontogeneze řeči

Řečový vývoj člověka začíná již v prenatálním stádiu. Plod (neboli fetus) dokáže vnímat zvuky z okolí i přes břišní stěnu. Má tak možnost poslouchat hlavně hlas matky, ale i jiné zvuky, které mohou pomoci v jeho správném rozvoji. Například mnoho studií prokazuje, že poslech vážné hudby v období před porodem, má velký vliv na rozvoj mozkových center. Tato metoda může také velmi dobře fungovat jako prevence mozkových vad či poruch. Stejně tak, jako může být vývoj dítěte pozitivně posílen, lze

⁶ KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada), s. 25-30. ISBN 978-80-247-1110-2.

jej ovlivnit také negativním způsobem. Například časté hádky rodičů v těhotenství a neklidné prostředí mohou dítěti způsobit vážné vývojové poruchy a onemocnění.

Porodem vstupuje dítě do druhého období, tedy Období křiku. Právě narozené dítě křičí, nebo si kýchne, aby se jeho plíce uvedli do funkce. Děti pak většinou pláčou a křičí i v průběhu tohoto období, neboť si zvykají na nové prostředí, které je pro ně zcela jiné. Nejlepší metodou na utišení tedy je, pokusit se mu napodobit prostředí matčiny dělohy. Například je vhodné dítě pevněji zabalit do teplé deky a houpáním simulovat rytmus chůze. Velmi dobře dítě reaguje také na zvuk tlukotu srdce, nebo na lidský hlas, který je dítě schopné od ostatních zvuků rozeznat.

Charakteristikou třetího období je pudové žvatlání. *„Jde o náhodné nastavení mluvidel současně s tvořením hlasu – „slabiky“ nejčastěji obsahují hlásky PBM a TD, které se tvoří pomocí rtů a nekomplikanými pohyby jazyka neboli hlásku H, která je téměř totožná s prostým tvořením hlasu. Samohlásky se postupně mění, první bývá A (baba, mama). Do půl roku věku žvatlají i děti od narození hluché.“⁷* Je naprosto přirozené, že se dítě učí rozvíjet své komunikační schopnosti napodobováním dospělých. Největším vzorem je pro takto malé dítě většinou jeho matka, která je s ním i v tomto období téměř v nepřetržitém kontaktu.

Náhodné žvatlání postupně přechází ve snahu napodobovat skutečné zvuky řeči, kterou dítě okolo sebe slyší. Tímto okamžikem postupně přechází do dalšího období, ve kterém se snaží nově nabytou schopnost více zlepšit. Mimo to začíná také mnohem více vnímat verbální komunikaci a komunikovat prostřednictvím mimiky. Dítě se umí usmát či ušklíbnout a prostřednictvím takových gest je schopné vyjádřit své pocity nebo odpovědět na otázku. Objevuje se také období vzdoru, kdy se učí projevovat svůj nesouhlas.

Páté období nastává, když dítě cíleným žvatláním poskládá první slovo. *„První slovo se většinou objeví v době, kdy dítě začíná chodit. Souvisí to s dozráváním nervových drah,*

⁷ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011, s. 14-21. ISBN 978-80-247-3687-7.

kteří řídí motoriku – i mluvení je závislé na pohybových schopnostech. První věta bývá většinou kombinací jednoduchých slov a příhodných zvuků (mámo ham, tůů tam).“⁸

Po období prvních vět nastává čas, kdy si dítě rozšiřuje slovní zásobu a učí se spoustu nových slov. Tehdy se děti učí různé básničky, říkanky a písničky. Nelze opomenout, že v takových případech bývá velký rozdíl mezi aktivní slovní zásobou, kterou dítě skutečně užívá a pasivní slovní zásobou, které dítě pouze rozumí. Ve věku 3 až 4 let následuje Období otázek. Dítě se neustále ptá téměř na všechno, co kolem sebe vidí. Takovou charakteristickou otázkou dítěte v tomto období je otázka: „A proč?“. Cílem těchto neustálých otázek není další rozvoj slovní zásoby, ale spíše snaha zavést a udržet rozhovor. Proto jsou odpovědi na otázky v tomto období velmi důležité.

V posledním období, které začíná u dětí v předškolním věku, je třeba se zaměřit na správnou a řádnou výslovnost. Dítě by mělo zanedlouho nastoupit do základní školy, proto je vhodné jej řádně připravit. Je tedy třeba najít a pokusit se vylepšit případné nedostatky v jeho komunikačních schopnostech. Charakteristickým rysem tohoto období je pro děti prvotní osamostatňování a přejímání částečné odpovědnosti. Začínají si vytvářet různé názory na své okolí. Rozvoj řeči v tomto období lze u dítěte podpořit také rozvíjením jeho jemné motoriky, nebo smyslového vnímání. Aktivity tohoto typu by proto měly být u dítěte na denním pořádku. Je třeba dítě vést ke kreativě a k pohybu, a to ideálně v takové míře, která mu zároveň zajistí zdravý životní styl. Tzn. dítě k aktivitám často motivovat, zároveň ale také brát ohled na jeho schopnosti a nepřekračovat hranice jeho možností. Smyslem takových aktivit je rozvoj mozkových center a následná podpora v řečové a komunikační oblasti. Období zdokonalování řeči a komunikačních schopností trvá prakticky po celý zbytek života.

⁸ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011, s. 14-21. ISBN 978-80-247-3687-7.

Tabulka 1 - Ontogeneze řeči dle věku dítěte⁹

Věk	Rozvoj slovní zásoby	Vývoj výslovnosti
do 1 roku	Dítě rozumí jednoduchým pokynům a začíná opakovat jednoduchá slova, která slyší.	M B P A E I O U D T N J
do 2,5 let	Tvoří jednoduché věty, od 2 let se ptá "co je to", rozlišuje svou slovní zásobu.	K G H CH V F OU AU
do 3,5 let	Mluví ve větách, začíná si osvojovat gramatickou stavbu vět, ptá se "proč", rozšiřuje dále slovní zásobu. Začíná se tvořit verbální (slovní) paměť.	Zvládá N D T L (i artikulačně) Bě Pě Mě Vě
do 4,5 let	Dokončuje se gramatická stavba vět, dítě již chápe děj a umí ho vyprávět.	Ň Ď ť Vyvíjí se Č Š Ž
do 6,5 let	Dítě chápe složité děje, má již velkou slovní zásobu, gramaticky zvládá jednoduchá souvětí.	C S Z R Ř kombinace ČŠŽ a CSZ

1.2.2 Základní anatomicko-fyziologické podmínky vývoje řeči

„Aby se mohla řeč dítěte bez překážek rozvíjet, musí být splněny některé podmínky, jinak dojde k větším nebo menším zádrhelům. (...) Při posuzování jednotlivých položek musíme vzít v úvahu věk dítěte. Kolem pátého roku už by většina v nich měla být splněna.“¹⁰ Základní podmínkou je především dýchání, které musí být dostatečně hluboké a prováděné nosem. Dýchání nosem dává ústům příležitost artikulovat. Hluboké pauzy pomáhají oddělit jednotlivá slova a věty od sebe. Dítě by s dechem mělo umět hospodařit, tzn. říkat různě dlouhé věty a při nádechu tvořit pauzu mezi větami.

⁹ Patlavost (dyslalie). *Asociace klinických logopedů České republiky* [online]. [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <https://www.klinickalogopedie.cz/index.php?pg=verejnost--co-je-to--patlavost>

¹⁰ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011, s. 14-21. ISBN 978-80-247-3687-7.

Další důležitou podmínkou je hlasová hygiena a regulace síly hlasu a přiměřené hlasitosti. Dítě se učí užívat různou sílu hlasu, jako např. šepot nebo naopak křik. Prostřednictvím různých her si tuto dovednost velmi dobře procvičuje se svými vrstevníky. Nejde jen o to, jakým způsobem je dítě v tomto směru vychováváno, ale také o prostředí, ve kterém je dítě vychováváno. Je-li kupříkladu dítě často v hlučném prostředí, kde se lidé vzájemně překřikují, s největší pravděpodobností bude i způsob jeho pozdějšího vyjadřování velmi podobný.

Pro správnou artikulaci je třeba tzv. podjazyková uzdička neboli frenulum, kterou lze najít na spodní straně jazyka. Krátká podjazyková uzdička může způsobovat ankyloglosii, tj. srůst jazyka s dnem ústní dutiny. U dítěte se tento jev projeví například již při sání mateřského mléka. *„Omezená pohyblivost jazyka, způsobená uzdičkou, se často zaměňuje s pohyblivou neobratností jazyka – její uvolnění (tzv. discizie frenula) pak přinese očekávané zlepšení výslovnosti.“¹¹*

Vývoj řeči je podmíněn také smyslovým vnímáním. Špatná péče o smyslové orgány, zejména zrakové a sluchové, může být příčinou nedorozumění v komunikaci. Zvukovody je třeba čistit a dodržovat pravidelnou hygienu, jinak hrozí například jejich ucpaní vlivem nadbytku ušního mazu. Také je důležité udržovat hlasitost hudby a zvuků v určitých mezích normy. *„Jde zejména o zvuky okolí – hlasitě nastavená televize, zapnutá digestoř a ždímající pračka, tedy situace v domácnosti naprosto běžná, vysoko překračuje doporučené normy, o bydlení na hlučné ulici nebo v blízkosti letiště apod. nemluvě. Nutnost překřikovat randál může vést i k poruchám hlasu.“¹²*

Nesmírně důležitá pro vývoj řeči je také zralost centrální nervové soustavy. Mozek musí umět zpracovat a zapamatovat si smyslové podněty. Pro výuku jazyka je samozřejmě nezbytná i schopnost soustředění, kterou je nutné dítě také naučit. *„Napodobovací reflex je základní a nejspolehlivější cestou jakéhokoli učení*

¹¹ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011, s. 14-21. ISBN 978-80-247-3687-7.

¹² Tamtéž.

*v předškolním věku. Jeho oslabení podstatně komplikuje obecný vývoj i jakýkoli nácvik, včetně logopedického.*¹³

Poslední důležitou podmínkou je správný vývoj motoriky a pohybové koordinace. Zralé dítě by mělo mít pomalu vyhraněnou laterální pravé či levé ruky a schopnost orientace v prostoru. Tyto dovednosti je více než vhodné nacvičovat právě s dítětem předškolního věku hned z několika důvodů. Nejen že z biologického hlediska je ten správný čas, ale také dítěti mohou pomoci usnadnit nástup do základní školy. Nejvhodnějším způsobem k procvičování jemné motoriky jsou různé kreativní a výtvarné činnosti, nebo hry, které pomou vyplnit maminkám volný čas s jejich dětmi. Může se jednat také o běžné každodenní činnosti, jejichž plněním si kromě motoriky dítě osvojí také část zodpovědnosti. Důležité jsou také sportovní aktivity, které zároveň pomáhají regulovat přebytečnou energii dítěte. Při správném využití tak může sport dítěti pomoci k lepší soustředěnosti a většímu pocitu klidu.

Existuje tedy velmi mnoho faktorů, které mohou rozvoj řeči ovlivnit. „*Chybí-li ale základní schopnost (třeba rozlišování podobných zvuků), nemůžeme cvičit rovnou dovednost, tedy slovíčka například na S a Š, která zní pro necvičené ucho velmi podobně nebo stejně.*“¹⁴ Je tedy třeba vývoj řeči neuspěchat, ale naopak trpělivě a podrobně projít všechna vývojová stadia a pokusit se zajistit, aby žádná z podmínek pro vývoj řeči nechyběla. Zajištěním dobrého mluvního vzoru a podporou a motivováním k rozhovoru můžeme rozvoj komunikačních schopností dítěte velmi posílit.

1.2.3 Nejčastější poruchy řeči

Nejčastějšími poruchami řeči jsou poruchy výslovnosti. Jedná se například o opožděný řečový vývoj, dyslalii, vývojovou dysfázii, kóktavost, huhňavost, breptavost apod.

¹³ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011, s. 14-21. ISBN 978-80-247-3687-7.

¹⁴ Tamtéž.

1.2.3.1 Dyslalie

Dyslalie neboli patlavost, znamená vývojovou poruchu artikulace. Název dyslalie je opět tvořen z předpony a kořene slova, majícího svůj význam – „*předpona dys – znamená poruchu vývoje některé funkce (setkáme se s ní ještě častěji), zbytek slova – lalie pochází z řeckého lalain, tedy žvatlat.*“¹⁵ Tato řečová porucha se na počátku školní docházky vyskytuje téměř u poloviny žáků.

Artikulace se postupně vyvíjí a prochází různými stádii. Vývoj je u každého člověka individuální a dá se ovlivnit mnoha faktory. Záleží jednak na určitých vrozených předpokladech, ale hlavně na faktorech, které na člověka působí v okolním prostředí. Základem správné artikulace je nácvik hlásek. Tento krok by měly provádět rodiče již v raném věku jejich dětí. Nejčastěji jsou hlásky nacvičovány prostřednictvím napodobování různých zvuků zvířat, věcí a přírody. Z těchto cvičení se s přibývajícím věkem dítěte mohou stát zábavné hry, ve kterých se dají tyto dovednosti velmi dobře posílit. „*Některé skupiny hlásek jsou náročnější spíš na přesné sluchové rozlišování (sykavky CSZ i ČŠŽ, měkčení, hláska K), jiné na obratnost mluvidel (zpravidla LRŘ a většinou mezizubní sykavky – „šlape si na jazyk“).*“¹⁶

Není tedy třeba jen dobrý sluch, ale i obratnost jazyka a motorika mluvidel. „*Při nácviku se využívá tzv. multisenzoriální vnímání – zrcátko podpoří zrakovou kontrolu pohybu, čokoláda nebo jiná dobrota namazaná na příslušná místa zapojí chuť i hmat, a navíc dělají ze cvičení zábavnou hru (nebo alespoň snesitelný úkol).*“¹⁷ Zapojením více smyslů se tedy může nácvik stát pro dítě příjemnou aktivitou a usnadní mu zapamatování správných pohybů.

„*Leták, který je shrnutím základního postupu rozvoje motoriky, vyhovuje většině dětí (...). Pokud je situace komplikovanější nebo atypická, další potřebná cvičení doplní podle*

¹⁵ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011, s. 60-79. ISBN 978-80-247-3687-7.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

situace logopedka, která taky může některá méně potřebná cvičení vyřadit.“¹⁸ Na letáku lze nalézt všeobecně zaměřené pohyby, ale i pohyby, které jsou přímo zaměřené na konkrétní skupinu hlásek. Při nacvičování je samozřejmě důležité dítě upozornit, že v těchto cvičení nejde o co nejrychlejší čas, ale o co největší správnost a přesnost. Dělat chyby je ovšem naprosto v pořádku, o čemž je dítě také potřeba ujistit. Když je učení pro dítě zábavné, učí se navíc dítě mnohem rychleji.

1.2.3.2 Opožděný vývoj řeči

„Pokud dítě do 3 let nemluví nebo jen málo, jde o období prodloužené fyziologické nemluvnosti – tedy nezvyklou, ale v zásadě normální situaci, kdy dítě nemluví tak, jak je obvyklé v jeho věkové skupině. (...) Kolem 3 let už situaci charakterizujeme jako opožděný vývoj řeči.“¹⁹ Samozřejmě je možné využít rané péče a nechat dítě diagnostikovat. Rodič však může sám poznat, že je s řečovým projevem dítěte něco v nepořádku. Stačí se zaměřit na to, zdali dítě nemluví příliš málo a nekomunikuje na místo toho prostřednictvím jiných zvuků či gest, nebo naopak zda nemluví příliš mnoho, přičemž je mu velmi obtížné porozumět.

Pokud rodič zjistí, že vývoj řeči jeho dítěte je skutečně opožděný, je důležité, aby zjistil příčinu tohoto jevu. *„Zjištění příčin není sice tak zásadní, jako u poruchy plynulosti, protože postupy na podporu rozvoje řeči nejsou zdaleka tak variabilní, ale pokud se podaří odhalit okolnosti, které vývoj řeči brzdí, nebo dokonce blokují, je práce podstatně snadnější a úspěšnější.*“²⁰

Příčiny opožděného řečového vývoje mohou být různé, přičemž jejich odhalení bývá někdy velmi náročné a obtížné. Příkladem je rozpoznání lehké sluchové vady u dětí, neboť děti se naučí tyto své nedostatky výborně kompenzovat a skrývat. *„Při opožděném*

¹⁸ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011, s. 60-79. ISBN 978-80-247-3687-7.

¹⁹ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011, s. 143-154. ISBN 978-80-247-3687-7.

²⁰ Tamtéž.

řečovém vývoji je proto většinou nutné vyšetření na ORL oddělení (ušní – nosní – krční) nebo na foniatrii.“²¹

Velmi důležité je dát dítěti vhodný mluvní příklad a probouzet tak v něm zájem o dialog. Úlohou rodiče je v tomto případě motivovat dítě kladením různých otázek, na které dítě zná odpovědi. Je možné využít také hračky a další podobné materiály, které by měly pomoci v dítěti vzbudit zájem o kontakt. Nezbytnou součástí těchto pokusů je fakt, že rodič musí také upravit svůj řečový projev tak, aby mu dítě bylo schopné porozumět. „*Nadbytek informací – mnohomluvnost dospělých, rychlé tempo jejich řeči, tichý hlas a nevýrazná melodie řeči, vysvětlování, které neodpovídá věku dítěte a přetěžování informacemi nedává dítěti prostor k napodobování (podívej se tamhle, jak tam pejsek spinká u boudy x podívej, pejsek hájá).*“²² Pokud ani tak není rodič úspěšný, je třeba začít uvažovat o tom, že řečová porucha dítěte může být závažnějšího charakteru.

Vývoj řeči může být opožděný ale také díky špatné výchově, která dítěti nedá příležitost k projevům, natož k děláním chyb. Vystrašené dítě pak ze strachu z následků, které z jeho chyb plynou, raději nezkouší nic. Nejen strach, ale i mrzutost vznikající neustálým nucením opravovat chyby může dítě při rozvoji řeči značně demotivovat. Špatné výsledky přináší i takový výchovný přístup, kdy rodič nečeká na řečový projev dítěte a reaguje na jeho gesta. Dítě v takovém případě necítí potřebu rozvíjet své řečové dovednosti, a tak nadále komunikuje neverbálně.

1.3 Jazyk

Schopnost řeči souvisí se znalostí jazyka, ve kterém komunikace probíhá. „*Jazyk je soustava zvukových a druhotných dorozumivacích prostředků znakové povahy, schopná vyjádřit veškeré vědění a představy člověka o světě a jeho vlastní vnitřní prožitky.*“²³

²¹ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011, s. 143-154. ISBN 978-80-247-3687-7.

²² Tamtéž.

²³ KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. *Pedagogika (Grada)*, s. 25-29. ISBN 978-80-247-1110-2.

Jazyk každého člověka je svým způsobem specifický a unikátní, neboť je to vlastně jeho projev a vyjádření. Navzdory tomu je však jazyk velmi společenskou záležitostí, neboť o samotě ho realizovat nelze.

“Používání jazyka má dvě úrovně: produkci a porozumění. Při produkci jazyka je na začátku myšlenka, kterou nějakým způsobem převedeme do věty a skončíme u zvuků (hlásek), jimiž tuto větu vyjádříme. Pokud se jedná o porozumění jazyku, nejprve posloucháme zvuky (hlásky), přiřazujeme jim význam ve formě slov a na závěr přiřadíme význam kombinaci slov v podobě věty.”²⁴

Hlásky jsou tedy velmi podstatné, neboť se dají různě kombinovat tak, aby vznikala různá nová slova. Jazyk si vytváří několik kategorií, se kterými je možné tyto kombinace provádět. V českém jazyce jsou celkem tři: hlásky, slovní jednotky a větné jednotky.

1.3.1 Hlásky

Fonémy jsou zvuky, které pomáhají rozlišit význam slova a jsou stěžejní pro porozumění řeči. Mohou mít podobu jednoho písmene, jako například ve slově sůl. Pokud se ve slově sůl změní foném “s” na foném “v”, změní se kompletně i podstata celého slova z koření na hospodářské zvíře. *“Bývá uvedeno, že čeština má k dispozici 36 fonémů. Přestože v různých lidských jazycích na celém světě bylo zdokumentováno asi 200 různých fonémů, většina lidských jazyků neobsahuje více než 60 fonémů (Ladefoged, 2005).”²⁵*

Fonémy v cizích jazycích se po celém světě liší a každý jazyk je sestaven z trochu jiné kombinace. To je důvod, proč může mít člověk potíže, snaží-li se naučit cizí jazyk. Cizí jazyk může chápat více našich fonémů, jako jeden a naopak. Nehledě na mateřský jazyk a kulturu, každý člověk vnímá fonémy individuálně. Někdy může trvat velmi dlouhou dobu, než si nového fonému v cizím jazyce všimne.

²⁴ NOLEN-HOEKSEMA, Susan. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2012, s. 376-380. ISBN 978-80-262-0083-3.

²⁵ Tamtéž.

1.3.2 Slovní jednotky

V rozhovoru s druhým člověkem nevnímáme jednotlivé hlásky, ani fonémy, ale soustředíme se na jejich seskupení ve slovní jednotky. Slova se od fonémů liší tím, že nesou určitý význam, společně s předponami a příponami. *“Jakoukoli malou lingvistickou jednotku, která nese význam, označujeme jako morfém.”*²⁶ Morfémy tedy mohou mít různou podobu.

Nejpříkladnějším morfémem je jednoduché slovo, skládající se z pár písmen. Dalším druhem jsou předpony a přípony. I ony nesou určitý význam a jejich spojením se slovem vznikne nové slovo s úplně novým významem. Poslední a zvláštní skupinou jsou tzv. gramatické morfémy, které slouží k udržení správné gramatiky ve větách. Jejich podoba může být sama o sobě zvláštní, ale jejich spojením se slovem získají podstatný význam.

*“Nejvýznamnějším aspektem slova je samozřejmě jeho význam. Slovo lze považovat za vyjádření pojmu a jeho významem je pojem, který vyjadřuje.”*²⁷ Většina slov má význam jasně daný. Ovšem některá slova je třeba nejprve použít ve větě, aby byl jejich význam jasný, protože mohou představovat hned několik pojmů. Příkladem je slovo koruna, které představuje měnu našeho národa, horní polovinu stromu nebo šperk zdobící hlavu. Slova mající více významů jsou označována jako mnohoznačná. Pokud takové slovo nebude použito ve větě, nebude zřejmé, který z významů toho slova byl zamýšlen.

1.3.3 Větné jednotky

Mezi větné jednotky patří celé fráze a výroky, které už nemají pouze jeden určitý význam, ale dokáží vyjádřit základní myšlenku. Člověk v rozhovoru s ostatními řadí slovní jednotky do větných, aby dokázal sdělit své názory a potřeby. Když pak posluchač tyto větné jednotky přijímá, rozděluje je opět na fráze, ve kterých následně hledá výroky. Aby mohl výrok najít, musí každou frázi rozdělit na dvě části. *“První část se nazývá*

²⁶ NOLEN-HOEKSEMA, Susan. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2012, s. 376-380. ISBN 978-80-262-0083-3.

²⁷ Tamtéž.

*jmenná fráze, protože se soustředí na podstatné jméno a určuje v propozici subjekt. Druhá část věci je slovesná fráze a určuje v propozici predikát.*²⁸

Tento rozbor vět neboli syntax, nám pomáhá lépe pochopit jejich význam. Většinou jej provádíme automaticky, abychom přesněji poznali, co nám věta říká. Občas je ale obtížné na první pohled rozpoznat, co přesně je ve větě jmennou frází a co už je fráze slovesná, a tak si proces rozebírání vět uvědomíme. Rozpoznání obou částí frází nám pomůže rozklíčovat sdělení celé věty.

1.3.4 Vliv kontextu na tvorbu věty a na porozumění

Abychom rozuměli větám, rozebíráme je na slovní jednotky, které pak ještě rozložíme na fonémy. Při vytváření vět postupujeme přesně naopak – z jednotlivých fonémů skládáme slova, ze kterých tvoříme věty. Někdy však ani tento rozbor není dostatečný natolik, abychom pochopili hlavní myšlenku dané věty. V takové chvíli je důležité zjistit, v jakém kontextu byla věta použita. Znalost tématu, ve kterém se rozhovor ubírá, nám může pomoci rozložit větu do jednotlivých frází a z nich pak určit výrok neboli myšlenku.

*“Kromě základních znalostí je další významnou součástí kontextu osoba (nebo osoby), s nimiž komunikujeme. Chceme-li sdělení pochopit, nestačí jen porozumět fonémům, morfémům a frázím. Musíme také porozumět záměru, s nímž mluvčí určitou větu vyslovil.”*²⁹ Úmysl mluvčího může být zřejmý, přestože danou osobu dobře neznáme. Pokud jasně nevyplývá z kontextu, pomůže nám ho objasnit situace, ve které rozhovor probíhá. Pokud se například ve třídě učitel zeptá žáka, kde se nachází Pražský hrad, bude odpovědí město Praha. Pokud ale stejnou otázku položí cizinec, který je vzdálený jen pár ulic od hradu, pak bude odpovědí podrobný popis cesty.

²⁸ NOLEN-HOEKSEMA, Susan. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2012, s. 376-380. ISBN 978-80-262-0083-3.

²⁹ Tamtéž.

2 KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOST

Na komunikační schopnost je třeba nahlížet, jako na celek, a ne ji zkoumat pouze z určitého hlediska. *“Při vymezování narušené komunikační schopnosti je třeba brát v úvahu tyto jazykové roviny: foneticko-fonologickou, morfologicko-syntaktickou, lexikálně-sémantickou nebo pragmatickou.”*³⁰ Diagnostik tedy zkoumá verbální komunikaci jedince po jeho zvukové, obsahové, ale i gramatické stránce.

2.1 Narušená komunikační schopnost

Narušenou komunikační schopnost je třeba, stejně jako každý jiný problém, co nejdříve rozpoznat a identifikovat. S tím souvisí také určení druhu a stupně závažnosti tohoto narušení. Dále je třeba určit, z jakých příčin vzniklo a jaké může mít následky v budoucím vývoji. Správné definování narušené komunikační schopnosti je tedy stěžejní, zároveň je však i velmi obtížné.

Narušení se v oblasti mezilidské komunikace určuje mnohem složitěji než v jiných oblastech. Nelze jednoduše prohlásit, že narušená komunikační schopnost je ta, která se nějakým způsobem odlišuje od normy. Odchylku totiž může způsobovat příliš mnoho jiných vlivů, jako například cizí jazyk, jiná výslovnost nebo samotné prostředí. Určování toho, co je ještě v rámci normality a co u z ní naopak vybočuje, je tedy velmi obtížné. Jak již bylo řečeno, tento proces je velmi snadno ovlivnitelný, například odlišným nářečím, hlukem v pozadí dialogu, nedostatečným sebevědomím mluvčího nebo nesoustředěným vnímáním posluchače.

Při diagnostice je tedy třeba zohlednit také věk a dosažené vzdělání diagnostikovaného jedince. Některé nedostatky u malých dětí, například dysfluence nebo dysgramatismus v období okolo 4. roku života, není možné vnímat jako narušenou komunikační schopnost. Tyto nedostatky se projevují ve většině případů a s přibývajícím časem a vzdělaností jedince postupně mizí. Úkolem diagnostika je určit, zda jsou tyto

³⁰ LECHTA, Viktor. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 17-32. ISBN 80-7178-801-5.

nedostatky způsobeny například nezvratností nervového systému či řečových orgánů, nebo zda se skutečně jedná o narušení.

“Komunikační schopnost člověka je narušena tehdy, když některá rovina jeho jazykových projevů (příp. několik rovin současně) působí interferenčně vzhledem ke komunikačnímu záměru.”³¹ Tzn. že pokud verbální komunikace jedince působí na ostatní při dialogu nepřirozeně ve vztahu k jeho komunikačnímu záměru a vychyluje se ze společenských norem, pak u daného jedince může vzniknout podezření na narušenou komunikační schopnost. Tato odchylka však vzniká i v situaci, kdy má jedinec problém s přijímáním informací v roli posluchače. Narušená komunikační schopnost vzniká v průběhu procesu komunikace, tedy při osvojování jazyka nebo při jeho používání.

Příčiny vzniku narušené komunikační schopnosti mohou být vrozené, nebo získané v průběhu života. Z časového hlediska lze příčiny rozdělit do třech období: prenatální, perinatální a postnatální. Důvody ke vzniku narušení komunikační schopnosti se mohou objevit již při vývoji plodu v děloze, tedy ještě před narozením. Dalším rizikovým obdobím je samotný porod, při kterém může být například mechanicky poškozena hlava plodu. Poslední období, ve kterém je možné získat narušenou komunikační schopnost, trvá od narození až po smrt. Vadu řeči tedy lze získat v průběhu celého života.

2.2 Diagnostika narušené komunikační schopnosti

Diagnostika je prováděna především za účelem odhalení narušené komunikační schopnosti. Jak už bylo v práci výše zmíněno, může nastat mnoho situací, kdy u člověka vznikne podezření na narušenou komunikační schopnost, přestože příčina jeho problému je úplně jiná. Takové situace řeší jiné vědní obory. „*Co nejpřesnější diagnostika narušené komunikační schopnosti jako východisko pro správný výběr a aplikaci intervenčních metod, koncipování její strategie a určení prognózy mají pro kvalitu péče v této oblasti*

³¹ LECHTA, Viktor. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 17-32. ISBN 80-7178-801-5.

velký význam.³² Vlivem špatně stanovené diagnostiky se řečová vada nezlepší, ale naopak se tento stav bude postupem času zhoršovat a prohlubovat.

Úkolem diagnostiky je v první řadě určit, zda se jedná o jedince s vadou řeči, nebo se jedná o problém týkající se jiného vědního oboru. Dalším hlavním cílem diagnostiky je určení příčiny narušení a následné stanovení prognózy. Dílčími cíli je snaha zjistit, zda se jedná o narušení trvalé či dočasné, vrozené či získané a zda se nejedná o pouhý symptom vážnější poruchy. Zjišťuje se také stupeň narušení a to, zda si jedinec narušení své komunikační schopnosti vědom. „Podle Jamesové (in Bernstein a Tiegermann, 1989) mezi hlavní cíle hodnocení dětského řečového chování patří kromě identifikace dětí s narušenou komunikační schopností i načrtnutí vhodných terapeutických programů a monitorování změn způsobených terapií.“³³

Existuje určitý rozdíl, mezi lékařskou diagnostikou a diagnostikou narušené komunikační schopnosti. Namísto zkoumání tělesných orgánů, jejichž stav zobrazují data z různých lékařských přístrojů, se logopedická diagnostika věnuje symptomům řečových vad a analýze chování. „Při aplikaci metod diagnostiky narušené komunikační schopnosti se má vycházet z prvořadého úkolu v konkrétní diagnostické situaci: vyšetřovanou osobu je třeba stimulovat, vyprovokovat k souvislému mluvnímu projevu tak, aby se nezkresleně projevila její skutečná komunikační schopnost ve všech dimenzích (Lechta, 1990).“³⁴ Je tedy třeba diagnostikovaného jedince podnítit tak, aby se projevila přirozená stránka jeho verbální komunikace. U dětí se diagnostické metody nejčastěji aplikují formou hry.

Jak už bylo zmíněno výše, existuje mnoho faktorů, které diagnostiku narušené komunikační schopnosti znesnadňují a mohou vést vyšetření k chybnému závěru. Je tedy vhodné provádět tzv. vícedimenzionální analýzu, která podstatně zlepšuje šanci na správnou diagnostiku. „Jen vícedimenzionální analýza je totiž zárukou skutečné identifikace druhu a stupně narušení komunikační schopnosti, a protože bere v úvahu všechny možné dimenze narušené komunikační schopnosti, můžeme na minimum zredukovat riziko

³² LECHTA, Viktor. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 17-32. ISBN 80-7178-801-5.

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

diagnostického omylu, jenž by hrozil při subjektivistickém posuzování těchto odchylek.”³⁵

Tento diagnostický postup je velmi náročný, avšak pracovní náplní diagnostika je stanovit co nejobjektivnější diagnózu. Zároveň je důležité provést diagnostiku včas, aby se na jejím základě mohla naplánovat léčba a prognóza. Je třeba, aby diagnostik hodnotil nejen verbální komunikaci daného jedince, ale celou jeho osobnost a v některých situacích také prostředí, ze kterého jedinec pochází.

*“Nejtypičtějším specifikem, často komplikujícím proces diagnostiky, je paradox, že komunikační schopnost se v podstatě zjišťuje komunikací. V diagnostické situaci není na výběr – musí se komplexně zhodnotit úroveň samostatného, dobrovolného, spontánního, aktivního a souvislého mluvního projevu vyšetřované osoby (v případě dětí nejútlejšího věku nebo těžce postižených lidí se jedná o předverbální formy komunikace).”*³⁶ Úroveň mluvního projevu se však v takové situaci může velmi zhoršit, neboť na vyšetřovanou osobu působí stres a další faktory spojené s vyšetřením. Jedná se tedy o koloběh, ve kterém se snažíme správně diagnostikovat problém, jehož příznaky se vlivem testových metod zhoršují.

2.2.1 Logopedická terapie

Logoped musí dítě k učení podporovat a dávat mu splnitelné cíle. V první fázi se dítě učí nejprve správnou výslovnost jednotlivých hlásek, následně celých slov a později také vět. *„Fáze zapojování hlásky do slova a vět, která je velmi náročná na sebekontrolu se většinou kombinuje s básničkami, které slouží k rychlé automatizaci hlásky v delších celcích.”*³⁷ Logopedické básničky jsou na jednu stranu velmi výhodné, neboť mohou obsahovat pouze hlásky, které už dítě umí. Tento fakt ale básničkám velmi ubírá charakter po rozumové stránce, a tak jejich obsah nebývá zcela smysluplný.

³⁵ LECHTA, Viktor. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 17-32. ISBN 80-7178-801-5.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011, s. 60-79. ISBN 978-80-247-3687-7.

Logoped ale mívá často vhodný přístup, díky kterému si dítě básničku zapamatuje rychle a bez větší námahy. Dítěti jsou nejprve přečteny dvě, nebo tři básničky, ze kterých si potom vybere, kterou se chce naučit. Text básničky pak dítě dostane napsaný v takové podobě, aby se mu s ním dobře pracovalo. Jeho úkolem je pak vyhledávat konkrétní písmenko a označit jej. Smyslem tohoto cvičení není nacvičit tvar konkrétního písmene, ale spíše upozornit dítě na to, kolikrát se dané písmenko v textu objevuje. Následně si dítě vyzkouší výslovnost jednotlivých slov a pak se opět vrátí k básničce jako k celku. *„Řekneme začátek veršiku a dítě doplní, co si pamatuje, dbá na přesnou výslovnost. (...) Postupně napovídáme čím dál méně, nakonec jen gestem upozorňujeme, že teď přijde to obtížné slovo.“*³⁸

Další pomůckou pro nácvik řeči představují dějové obrázky, knížky a obrázkové materiály. Tato fáze se konečně začíná podobat dialogu. Na začátku je dítěti třeba obrázky v knize pečlivě vysvětlit. U prvních pokusů necháme dítě na obrázky reagovat a opakovat pojmy. U dalších pokusů se ale již na obrázky pouze ptáme s cílem získat odpovědi od dítěte. Dítě by mělo být schopné říci, co si o obrázku pamatuje z předchozích cvičení. *„O tom, zda se budou nejdřív cvičit básničky nebo zda můžeme už zkusit pracovat s obrázky (případně využijeme obojí), musí rozhodnout odborník – básničky většinou přijdou na řadu v případě, že šlo spíše o neobratnost, obrázky mívají přednost, pokud skřípal spíš fonemický sluch nebo sebekontrola.“*³⁹

³⁸ KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011, s. 60-79. ISBN 978-80-247-3687-7.

³⁹ Tamtéž.

3 RODINA A DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

„Rodina“ je pojem, kterému rozumí snad úplně každá lidská bytost na světě. Pro každého člověka má však rodina různý význam a každý ji chápe trochu odlišným způsobem. To je také důvod, proč lze tento pojem definovat různými způsoby. Každá rodina je však charakteristická svým vlastním uspořádáním a svými funkcemi.

*„Rodina je dle sociologické definice skupina osob, které jsou vzájemně spjaty pokrevními svazky, manželstvím (nebo srovnatelným právním vztahem) nebo adoptí; nejdůležitějším posláním rodiny je pečovat a chránit, zejména ty své členy, kteří se o sebe nemohou postarat sami.“*⁴⁰ Muž a žena tvoří společně s jejich dětmi tzv. jádro rodiny. Mezi těmito členy probíhají velmi blízké vztahy, neboť bývají v každodenním kontaktu a sdílí spolu mnoho zážitků. V některých rodinách může následkem určitých událostí být pouze jeden rodič. Takové rodině se říká neúplná. Vzdálenější okruh okolo rodinného jádra tvoří babičky, dědečkové, tetičky, strýčkové, bratrance a sestřenice.

Na rodinu lze ale nahlížet například také z psychologického hlediska. Následující definice popisuje, jaké vlastnosti by měla rodina mít a jaké možnosti by měli mít všichni její členové. *„Rodina je prostor pravdivosti, upřímnosti, otevřenosti, vzájemnosti; odborným souhrnným termínem pro toto všechno je v rodinné psychologii mutualita (z latinského mutuus, „vzájemný“).“*⁴¹

3.1 Výchova dítěte v rodině

Psychologie nám pomáhá poznat skutečnou povahu člověka, poznat jeho představy a zjistit jeho cíle. Pomocí této vědy můžeme lidi obelstít a ovlivnit v pozitivním i negativním smyslu. *„Ve výchově se snažíme uplatnit hlavně psychologickou moudrost, ale – zvláště u malých dětí – nejednou dojde i na tu chytrost, když je tak trochu přelstíme*

⁴⁰ Rodina. *Aktuálně.cz* [online]. 20-05-2020. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/domaci/rodina/r~i:wiki:3727/>

⁴¹ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013, s. 60-71. ISBN 978-80-262-0343-8.

*nebo je, samozřejmě pro jejich dobro, „zmanipulujeme“.*⁴² Samozřejmě, že výchova dítěte představuje hlavně snahu naučit ho samostatnosti a vlastnímu rozhodování. Děti se však rodí velmi egocentrické a sebestředné. Tato vlastnost je naprosto přirozená a pomáhá dětem přizpůsobit se novému prostředí. Má-li se však dítě rozhodnout ne podle toho, co by nejvíce chtělo, ale co by pro něj bylo nejlepší (nejzdravější apod.), egocentrismus ho bude velmi ovlivňovat. V takových situacích je tedy třeba využít různé psychologické taktiky, které mohou rodičům a dětem napomoci v každodenních činnostech.

*„Děti se samozřejmě rodí s určitým temperamentem a podle psychologických výzkumů i s určitými osobnostními vlastnostmi. Máme tedy určitou výbavu už při narození. Jenže to je jen jedna část naší osobnosti.“*⁴³ Dítě lze vést a vychovávat pomocí různých výchovných stylů, nebo dokonce jejich kombinováním. Psycholog Kurt Lewin vyčlenil tři možnosti přístupů ve výchově: autokratický, liberální a demokratický. Vychovávat dítě autoritářsky a přísně podle knih a různých příruček nebývá úplně vhodné, protože se mu nedostává mnoho lásky a výchova na něj působí chladně. Dítě pak vyrůstá v prostředí, které je ovlivněno pravidly a nepřináší mu nové podněty, ani žádnou motivaci. Následkem takové výchovy dítě přichází o fantazii, kreativní myšlení, ale hlavně o lásku sebe sama nebo svých bližních.

Liberální způsob výchovy, jehož smyslem je ponechat dítěti až příliš velkou volnost, také nepřináší zrovna dobré výsledky. Jak již bylo řečeno, děti přichází na svět se značnou dávkou egocentrismu. Smyslem dobré výchovy by tedy mělo být naučit dítě zajímat se také o druhé lidi. Prokazatelně nejlepší výsledky přináší tedy takový způsob výchovy, kdy je dítěti ponechán prostor, aby mohlo dělat vlastní chyby a poučit se z nich. Zároveň je podporováno a vřele a bezpodmínečně přijímáno. Je však třeba myslet na to, že každé dítě je naprosto jiné a výchovu podle toho náležitě přizpůsobit.

Za výchovu zodpovídají hlavně rodiče a nesou také největší riziko. Pokud například dítě nenaučí základní principy socializace, nebude umět správně komunikovat a vycházet

⁴² ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013, s. 9-24. ISBN 978-80-262-0343-8.

⁴³ SKLÁDALOVÁ, Markéta. *Mámo, už to zvládnu samo: jak vychovávat samostatné, spokojené a úspěšné dítě*. Brno: CPress, 2016, s.11. ISBN 978-80-264-1281-6.

s ostatními. U takového dítěte se může díky frustraci z nepochopení projevit zvýšená míra agrese a tendence k šikanování. „Šikanou rozumíme zvláštní případ agrese. Je to opakované ubližování někomu, kdo se nemůže bránit, buď proto, že je tělesně slabší, neumí se prát, anebo proto, že jsou útočníci v přesile.“⁴⁴

3.1.1 Rodičovská láska

„Rodičovská láska je příběh, který začíná dřív, než se dítě narodí. Už děvčátko, které si hraje s panenkou, prožívá zárodek mateřské lásky.“⁴⁵ Panenky v podobě miminek, kterým je možné věnovat určitou péči, podporují u děvčat rozvoj mateřských instinktů. Chlapci mají v tomto ohledu z kulturního hlediska nevýhodu, neboť hry s panenkami nejsou pro jejich pohlaví vhodné. Jako náhrada pro ně tedy může posloužit třeba plyšová hračka.

Úplně nejlepší představu o rodičovských povinnostech děti získají, budou-li pečovat o živé zvíře. Domácí mazlíček v dítěti vzbudí pocit zodpovědnosti. Každodenní péče o mazlíčka představuje pro dítě určitou zátěž, se kterou se musí vypořádat. Díky tomu získá lepší přehled o tom, jak fungují i vztahy v rodině. Zároveň však mazlíček poskytuje dítěti určitou formu podpory a terapie. Díky tomu je pak možné zvládnout zátěžové situace mnohem lépe a vyrovnávat se se stresem.

Další období, kdy se rodičovské instinkty připomenou, přichází u děvčat obvykle s nástupem puberty. První menstruace je pro dívku výjimečný okamžik, který je pro ni určitým životním mezníkem. Od té doby jejím úkolem není být dítětem, ale dítě na svět přivést. „Chtěné těhotenství je krásná doba. K tělu, v jehož děloze je plod, získává žena sama i její partner (a také dříve porozené nebo adoptované děti, ty u toho nesmějí chybět!) novou něhu.“⁴⁶ Touží-li žena po dítěti, její těhotenství i výchova budou touto touhou ovlivněny. Stejně pravidlo platí většinou i v opačném případě. Tedy pokud žena otěhotní

⁴⁴ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013, s. 81-95. ISBN 978-80-262-0343-8.

⁴⁵ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013, s. 9-24. ISBN 978-80-262-0343-8.

⁴⁶ Tamtéž.

nečekaně a na rodičovství se ještě necítí připravena, bude svou frustraci promítat i do výchovy dítěte. Její přístup pak může být pro dítě náročný a chladný.

Pro výchovu dítěte je bezpodmínečná láska velmi důležitá. „*Něžné doteky jsou základní řečí lásky. To trvá po celý život, jen podoba této řeči se postupně mění.*“⁴⁷ Čím více se dítě vyvíjí a roste, tím více se jeho potřeby projevů mateřské lásky liší. Novorozené dítě potřebuje lásku a něhu téměř neustále. Nejdůležitějším okamžikem je kojení, kdy se musí s matkou „spojit“ a vynaložit velké množství energie. Naopak dítě předškolního věku je v tomto směru mnohem samostatnější. Projevy rodičovské lásky v tomto období nejsou vyžadovány tak často, přesto se ale objevují několikrát v průběhu dne. Se zlepšující se sebekontrolou se v dítěti zvyšuje i jeho pocit sebedůvěry. Přesto však nastanou situace, kdy jeho teorie ověřování světa selžou a ono se pak potřebuje vrátit do matčina bezpečí.

3.1.2 Výchova je komunikace

„*Děti učíme komunikovat většinou tím, jak s nimi sami komunikujeme. Za ta léta, která s dětmi strávíme, „pochytí“ všechno podstatné, především ducha, v němž s nimi mluvíme a jednáme.*“⁴⁸ Největším vzorem v oblasti komunikace je pro dítě osoba, se kterou tráví nejvíce času. V mnoha rodinách zastává tuto roli právě matka, která s dítětem tráví čas téměř celý den. Její úloha tedy spočívá mj. v příkladném vystupování, rozšiřování slovní zásoby dítěte a v rozpoznávání a zdokonalování jeho nedostatků. Matka, která má možnost se dítěti po určitou dobu věnovat každý den, může velmi výrazným způsobem ovlivnit vývoj jeho komunikačních schopností.

Je důležité, aby matka řečový vývoj dítěte bedlivě sledovala. Pokud má dítě v komunikaci potíže, může se jednat o určité technické nedostatky. Jako první je třeba se ujistit, zda vůbec dítě dobře slyšelo a rozumělo. Dítě není schopné v tomto směru rozpoznat své sluchové nedostatky, natož na ně upozornit. Úkolem matky tedy je, aby

⁴⁷ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013, s. 9-24. ISBN 978-80-262-0343-8.

⁴⁸ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013, s. 49-56. ISBN 978-80-262-0343-8.

k dítěti mluvila v jednoduchých a srozumitelných větách tak, aby dítěti porozumění co nejvíce usnadnila. Tzn. také používat slova, která dítě zná a učit jej slova nová. Dalším podstatným pravidlem je, aby matka nevedla pouhý monolog, ale aby pomocí vhodných otázek ověřila, zda ji dítě rozumělo. „*Nácvik řeči je potřebný zvláště u chlapců; děvčata jsou, jak známo, výřečnější i řečnější už od přírody.*“⁴⁹

3.1.3 Partnerský přístup

„*Už předškolnímu dítěti je třeba dávat při každé příležitosti najevo, že ho respektujeme, a to i v přítomnosti dalších lidí. Jde často o zdánlivé drobnosti, které v komunikaci mezi dospělými patří k samozřejmé zdvořilosti, ve vztahu k dětem na ně však zapomínáme.*“⁵⁰ Je však více než nutné, dodržovat základní pravidla rozhovoru i při komunikaci s dítětem. Neboť jak již bylo řečeno, dítě se nejvíce učí od svých vzorů, se kterými pravidelně komunikuje – tedy s rodiči. Rodiče by tedy neměli opomínat například oslovování dítěte jménem, dodržovat oční kontakt nebo k dítěti průběžně mluvit.

Podstatnou dovednost, kterou si rodiče musejí nutně osvojit je schopnost naslouchat. Naslouchání dítěti může mnohdy vyřešit mnohem více problémů než dlouhé rodičovské přednášky. K tomu, aby se dítě rodiči svěřilo, je však zapotřebí vhodná příležitost. Osobní problémy a tajemství dítě sdělí jen když cítí, že může. Pokud se dítě svěří, je nejhorší možnou variantou mu vynadat, nebo ho kritizovat. Dítě v takové situaci potřebuje naopak podporu a pochopení.

3.2 Jemná motorika v předškolním věku

Pohyb je pro děti předškolního, ale i mladšího školního věku naprosto přirozenou výplní volného času. Děti potřebují být téměř neustále v pohybu, a to nejen z důvodu velkého množství energie a síly, které v tomto věku mají „*Pohyb je prostředkem*

⁴⁹ ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013, s. 49-56. ISBN 978-80-262-0343-8.

⁵⁰ Tamtéž.

seznamování se s prostředím, prvním učením, jak ovládnout své tělo, jak si poradit se svým okolím a tím nabýt potřebné zkušenosti. Pohyb je prostředkem, jak vyjádřit sebe sama a komunikovat s ostatními. Je také prostředkem získávání sebevědomí, hodnocení sebe samého, vzájemného srovnávání, pomáhání si, soupeření a spolupráce.⁵¹ Pohyb je tedy pro děti určitou formou sebepoznávání, ale i interakce s okolím. Pomáhá dítěti utvářet určitý žebříček hodnot a vlastností.

„Pohyb je základní potřebou dítěte a je spojen s vývojem tělesným – psychickým i sociálním, proto se uplatňuje při výchově dítěte ve všech oblastech. Praktické zprostředkování velkého množství životních kompetencí se děje v pohybové hře, ať už spontánní, nebo více či méně navozené a řízené učitelkou. Právě pro svou náležitost k dětskému věku je pohybová aktivita a hra prostředkem velmi přirozeným a účinným. Dětský rozvoj je bez těchto aktivit a činností nemyslitelný.“⁵²

Pohybové hry tedy rozvíjí schopnosti dítěte a napomáhají mu v osvojování dovedností, potřebných pro budoucí život. Díky nacvičování se různé aktivity dítěti zautomatizují. Dítě pak bude dosahovat lepších výkonů i v jiných podobných aktivitách, neboť se zlepší celá jeho motorika. *„Samo mluvení je motorická činnost. Cvičení jemné motoriky pomáhá ovládnout mluvidla i řeč, zároveň je jemná motorika i přípravou ke zvládnutí psaní. Je-li krátký nebo delší řečový projev součástí hry – cvičí výslovnost, v říkadlech i rytmus řeči. Společné skandování a postupně samostatná jednoduchá opakovaná promluva podporuje odvahu projevit se, samostatnost a sebevědomí.“⁵³*

⁵¹ DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte: [tělesná výchova ve vzdělávacím programu mateřské školy]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011, s.13-17. ISBN 978-80-7367-819-7.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 ROLE MATKY V ROZVOJI KOMUNIKAČNÍCH SCHOPNOSTÍ DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Při rozvíjení komunikačních schopností dítěte je role matky velmi důležitá. Dítě začíná svým způsobem s okolím komunikovat již od narození. Hned po porodu dává dítě svým křikem jasně najevo, že přišlo na svět. Způsoby, kterými dítě komunikuje, se postupně vyvíjí a prochází určitými fázemi. Já jsem se ve své práci zaměřila na období předškolního věku. Předpokládá se, že dítě v tomto věku již ovládá základní návyky komunikace jako pozdrav, vytvoření otázky, odpovídání, jednoduché vyprávění apod. Dále si dítě rozšiřuje slovní zásobu o nové výrazy, které už se nemusí týkat jen činností a předmětů každodenní potřeby.

Pro zpracování praktické části bakalářské práce byl použit kvalitativní výzkum ve formě polo strukturovaných rozhovorů. Rozhovory byly vedeny se dvěma skupinami matek, z nichž jedna skupina docházela s dětmi do logopedické poradny (nebo využívala jinou logopedickou intervenci). Druhá skupina matek rozvíjela komunikační schopnosti svých dětí bez využití logopedické poradny nebo jiné logopedické intervence. Pro tyto skupiny respondentek byly předem připraveny dva typy rozhovorů – Rozhovor (A) a Rozhovor (B). Otázky v obou typech rozhovorů jsou velmi podobné v návaznosti na teoretickou část této práce. Od třetí otázky je však každý z nich specifikován trochu odlišným způsobem – podle toho, zda respondentky navštěvovaly logopedickou poradnu, či jinou intervenci, nebo nikoliv. Přepisy rozhovorů, audiozáznamy a osobní poznámky tvoří soubor dat, získaných během výzkumu a jsou uvedeny v přílohách.

4.1 Hlavní cíl a dílčí cíle praktické části

Hlavním cílem praktické části bylo zjistit, jakým způsobem může matka ovlivnit rozvoj komunikačních schopností dětí předškolního věku.

Dílčími cíli jsou:

- a) Zjistit, jakými vlastními přístupy přispívají matky k rozvoji řeči jejich dětí ve věku od 4 do 6 let.
- b) Poukázat na důležitost mateřské péče při rozvíjení řeči dítěte.
- c) Snaha posoudit, zda se matky cíleně věnovaly celkovému rozvoji osobnosti jejich dítěte (např. rozvoji jemné motoriky, kreativity a tvůrčích dovedností či smyslů).
- d) Zjistit, jakým způsobem a na základě kterých informací byl posuzován řečový vývoj dítěte.
- e) Zjistit, jak matky z obou skupin (ty, které s dětmi navštěvovaly logopedickou poradnu či jinou intervenci i ty, které ne), vnímají přínos, který samy přinesly, nebo který jim přinesla logopedie, při rozvíjení komunikačních schopností.
- f) Na základě zjištěných informací byla snaha vytvořit komplexní souhrn informací, ohledně rozvoje řeči dítěte.

4.2 Stanovení výzkumných otázek

Bakalářská práce je zaměřena na rozvoj komunikačních schopností dítěte předškolního věku. Hlavní výzkumnou otázkou je, jak matky postupují v rozvoji řeči jejich dětí ve věku od 4 do 6 let. Dílčími otázkami jsou důvody vedoucí matky k tomu, aby vyhledaly logopedickou podporu a způsoby, které jim jsou logopedem doporučeny. Druhá skupina matek, která v kontrastu s první skupinou logopedickou pomoc nikdy nevyhledala, je dotazována ohledně jejich diagnostických postupů a vývojových metod.

S ohledem na cíl práce byl zvolen výzkum kvalitativního typu pro provedení hloubkového výzkumu, a nikoliv potvrzování či vyvracení hypotéz. Kvalitativní, hloubkový výzkum je v tomto případě mnohem vhodnější, neboť cílem této práce nebylo sbírat velké množství různých dat, ale naopak poznat více podrobností u konkrétních případů.

Výzkumné otázky:

- 1) Jak probíhal rozvoj komunikačních schopností dítěte ve věku od 4 do 6 let?
- 2) Jakým způsobem byl vývoj komunikačních schopností dítěte posuzován, případně diagnostikován?
- 3) Jakým způsobem matky rozvíjely komunikační schopnosti jejich dětí v předškolním věku?
- 4) Jaký je výchovný styl je v rodině? Jaká je situace v rodině a jak probíhají vztahy s širším příbuzenstvem?
- 5) Jak matky vnímají vliv, který na rozvoj komunikačních schopností jejich dítěte měly ony samy, či logopedická intervence?

4.3 Metodologie

Pro zpracování výzkumné části této bakalářské práce byla využita kvalitativní metoda, neboť hlavním cílem bylo zjistit, jak matky interpretují informace a skutečnosti ohledně rozvoje řeči jejich dětí. Výzkum měl tedy za úkol porozumět chování matek a vytvořit ideální teorii rozvoje komunikačních schopností. Díky kvalitativní metodě výzkumu hrozí, že zjištěné výsledky budou velmi subjektivní. Získání velmi různorodého výzkumného vzorku mělo pomoci riziko subjektivity omezit.

Rozhovory použité pro výzkum byly polo strukturované. Otázky byly připraveny ještě před kontaktováním respondentek. V průběhu rozhovoru však byly přizpůsobovány aktuálním tématům tak, aby byly zodpovězeny všechny potřebné informace. Respondentky občas odpovídaly velmi podrobně jen na polovinu otázky, a tak bylo třeba klást doplňující otázky. Uskutečněním rozhovorů bylo získáno velké množství informací o konkrétních rodinách. Údaje byly v průběhu rozhovoru zaznamenávány na diktafon a následně podrobně přepsány. Přepisy rozhovorů jsou uvedeny v přílohách této práce.

Výzkum byl veden formou rozhovorů se snahou získat informace o tom, jak matky rozvíjely řeč svých dětí. Matky byly při rozhovorech rozděleny do dvou skupin podle toho, zda s dětmi někdy navštěvovaly logopedickou poradnu nebo jinou intervenci, či nikoliv. Informace získané během výzkumu byly mezi sebou pečlivě porovnány se snahou zjistit, jak lze ovlivnit rozvoj komunikačních schopností dítěte ve věku od 4 do 6 let.

Některé rozhovory byly kvůli Covid 19 vedeny online na dálku. Respondentky tedy odpovídaly na otázky v rozhovoru vedeném přes aplikaci Skype. Na bakalářskou práci měla tato skutečnost pouze pozitivní účinek, neboť se tímto způsobem velmi omezilo riziko vlivu tazatele na odpovědi respondentek. Navzdory online formě zůstaly respondentky sdílné a odpovědi uváděly velmi podrobně, což výzkum velmi obohatilo.

Při výzkumu byly samozřejmě dodrženy etické zásady. První takovou zásadou, byla zásada informovaného souhlasu. *„Zkoumané osoby musí být předem informovány o všech aspektech studie, které by mohly ovlivnit jejich ochotu ke spolupráci. Po tomto vysvětlení musí vstoupit do studie dobrovolně a musí jim být umožněno kdykoli a bez jakéhokoli znevýhodnění studii opustit, pokud se k tomu rozhodnou.“*⁵⁴ Před zahájením každého rozhovoru byla proto každá respondentka upozorněna, že její odpovědi budou nahrávány na diktafon. Tyto nahrávky při zpracovávání výzkumné části umožnily využít odpovědi respondentek v celé jejich šíři. Celé znění odpovědí bylo doslovně přepsáno a každý jednotlivý rozhovor s respondentkou je uveden v příloze.

*„Informace získané o osobě během studie musí být považovány za důvěrné a bez souhlasu zkoumané osoby nesmějí být dostupné jiným osobám. Běžně používaným postupem je oddělení jmen a dalších informací sloužících k identifikaci zkoumané osoby od údajů shromážděných v průběhu studie.“*⁵⁵ Z důvodu ochrany osobních údajů, jsou proto rozhovory uvedeny pod falešným jmény respondentek. Ze stejného důvodu jsou otázky v celém rozhovoru směřovány na „dítě“, případně na jeho pohlaví. V žádné otázce však nejsou dítě ani matka oslovováni jménem.

⁵⁴ NOLEN-HOEKSEMA, Susan. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2012, s. 36-51. ISBN 978-80-262-0083-3.

⁵⁵ Tamtéž.

4.4 Výzkumný soubor:

Výzkumný soubor tvoří matky dětí předškolního věku z Pražského, Libereckého, Jihočeského a Olomouckého kraje. Respondentky měly možnost dobrovolně zareagovat na nabídku, týkající se spolupráce při výzkumu bakalářské práce. Nabídka byla uveřejněna na sociální síti s logopedickou tematikou. Podmínkou účasti na rozhovoru bylo, že sama respondentka musela být matka dítěte, které se právě nachází v předškolním věku (nebo ho právě dovršilo). Předškolním věkem se rozumí věková hranice od 4 do 6 let. Některé z respondentek však byly osloveny záměrně na základě osobních vztahů a předchozích zkušeností.

Respondentky byly hned ve druhé otázce rozhovoru dotázány, zda se svým dítětem někdy navštěvovaly, či stále navštěvují, logopedickou poradnu. Na základě jejich odpovědí byly následně rozděleny do dvou skupin. První skupinu tvořily matky, které logopedickou poradnu, ani jinou intervenci, nikdy nevyužily. Rozvíjely tedy komunikační schopnosti jejich dětí za pomoci vlastních znalostí a intuice, nikoliv však na základě rad logopeda. Při výzkumu dostávala tato skupina respondentek Otázky rozhovoru sk. (A). Matky, které logopedickou pomoc využily, byly zařazeny do druhé skupiny. Pro tuto skupinu byly vytvořeny Otázky rozhovoru sk. (B). Od třetí otázky byl již rozhovor veden podle toho, jaká skupina respondentek byla zrovna dotazována. Otázky se tedy trochu lišily, jejich jádro však bylo přesto stejné.

4.5 Charakteristika výzkumného vzorku

Přesto že rozhovory probíhaly se šesti respondentkami, výzkumný vzorek tvoří celkem sedm dětí předškolního věku. Jedna z matek se totiž výzkumu zúčastnila se svými jednovaječnými dvojčaty (dívkami). Dohromady se tedy výzkum týká pěti dívek a dvou chlapců ve věkové kategorii od 4 do 6 let. Pohlaví a věk nejsou jediné proměnné, které se v tomto výzkumu různí. Odlišný je také mj. výchovný přístup každé z matek a jejich rodinná situace. Některé děti pocházejí z funkčních rodin, ve kterých panuje zastoupení rolí podle tradičního vzoru. Jinde je například matka samoživitelka a role otce v rodině chybí. Některé rodiny mají lepší příbuzenské vztahy než jiné... Výzkum zkoumal opravdu mnoho proměnných faktorů, které vývoj komunikačních schopností ovlivňují.

První otázkou v rozhovoru byl zjišťován věk a pohlaví dětí respondentek (matek), za podmínky, že dítě musí být ve věku od 4 do 6 let. Odpovědi znázorněny viz Tabulka 2.

Tabulka 2 - Charakteristika výzkumného vzorku

Jméno *Odpověď respondentky na 1. otázku rozhovoru sk. (A) i (B): „Uveďte, respondentky prosím, věk a pohlaví Vašeho dítěte.“*

<i>Paní Valerie</i>	<i>„Synovi je nyní šest let.“</i>
<i>Paní Ivana</i>	<i>„Dívka, čtyři roky a devět měsíců.“</i>
<i>Paní Jana</i>	<i>„Synovi jsou čtyři roky a tři měsíce.“</i>
<i>Paní Klára</i>	<i>„Mám dvojčata, jednovaječná. Je jim pět let.“</i>
<i>Paní Pavla</i>	<i>„Mám dceru, které je v tuto chvíli pět let a čtyři měsíce.“</i>
<i>Paní Iveta</i>	<i>„Děvče, bude jí sedm let.“</i>

Jak již bylo v práci výše zmíněno, druhou otázkou rozhovoru byly matky rozděleny do dvou skupin podle toho, zda s dítětem někdy navštěvovaly logopedickou poradnu, či nikoliv. viz Tabulka 3.

Tabulka 3 - Charakteristika výzkumného vzorku

Jméno *Odpověď respondentky na 2. otázku rozhovoru sk. (A) i (B): „Navštěvovala jste, nebo stále navštěvujete s dítětem logopedickou poradnu či jinou podobnou intervenci?“*

<i>Paní Valerie</i>	<i>„Logopedickou poradnu jsem nikdy nenavštěvovala.“</i>	<i>A</i>
<i>Paní Ivana</i>	<i>„Ne“</i>	<i>A</i>
<i>Paní Jana</i>	<i>„Do poradny jsme zatím nešli. Čekáme, jak se vyvrbí R a Ř.“</i>	<i>A</i>
<i>Paní Klára</i>	<i>„Ano, logopedickou poradnu stále navštěvujeme.“</i>	<i>B</i>
<i>Paní Pavla</i>	<i>„Navštěvujeme spolu logopedickou poradnu v zařízení, které se jmenuje Spirála.“</i>	<i>B</i>
<i>Paní Iveta</i>	<i>„Ano, chodily jsme.“</i>	<i>B</i>

4.6 Formulace otázek do rozhovoru

Výzkumná data byla získána na základě otázek z rozhovoru s respondentkami. Rozhovor byl polo strukturovaný, tzn. že otázky byly připraveny ještě před zahájením. Pro kvalitnější zpracování, byly odpovědi respondentek nahrávány na diktafon. Doslovné přepisy celých rozhovorů jsou uvedeny v přílohách této práce.

Rozhovor byl sestavován po sepsání teoretické části práce. Otázky rozhovoru byly voleny podle kapitol, které teoretická část práce obsahuje. Zároveň byly otázky rozhovoru voleny tak, aby dokázaly odpovědět na výzkumné otázky, které byly stanoveny na začátku praktické části této práce. Hlavním cílem rozhovoru bylo zjistit, jakým způsobem rozvíjely matky komunikační schopnosti jejich dětí v předškolním věku.

První otázkou rozhovoru bylo zjišťováno pohlaví a aktuální věk dítěte respondentky. Tato otázka byla stanovena tak, aby na ní mohly matky jednoduše odpovědět. Cílem této otázky nebylo pouze zjistit podrobnosti ohledně výzkumného vzorku, ale také představit respondentkám metodiku rozhovoru a zároveň je navnadit na další otázky.

Druhá otázka rozhovoru byla také pro všechny respondentky stejná. Touto otázkou bylo zjišťováno, zda matky někdy k řečovému rozvoji jejich dětí využily logopedickou poradnu, či jinou podobnou intervenci. Na základě této otázky byly respondentky rozděleny do dvou skupin.

Od třetí otázky se pořadí otázek pro obě skupiny trochu odlišovalo, jejich jádro však zůstávalo stejné. Třetí otázkou z rozhovoru sk. (A) a osmou otázkou z rozhovoru sk. (B) byla zjišťována odpověď na první výzkumnou otázku této práce.

Čtvrtou a pátou otázkou z rozhovoru sk. (A) byly zjišťovány odpovědi na druhou výzkumnou otázku práce. U rozhovoru sk. (B) byla třetí až šestá otázka vložena, za účelem zjistit doplňující informace o logopedické intervenci, kterou matky využily. Odpovědi na první výzkumnou otázku byly proto u této skupiny zjišťovány až sedmou a osmou otázkou z rozhovoru.

Šestou až devátou otázkou sk. (A) byly zjišťovány odpovědi na třetí výzkumnou otázku. V rozhovoru pro sk. (B) tuto výzkumnou otázku zodpovídaly odpovědi respondentek na šestou, devátou a desátou otázku rozhovoru.

Desátou až dvanáctou otázkou rozhovoru sk. (A) byla zjišťována odpověď na čtvrtou výzkumnou otázku této práce. V rozhovoru pro sk. (B) tuto výzkumnou otázku zodpovídaly odpovědi respondentek na jedenáctou až třináctou otázku rozhovoru.

Poslední otázkou rozhovoru byla u obou skupin zjišťována odpověď na pátou výzkumnou otázku. Tato otázka byla zároveň stanovena tak, aby respondentky mohly odpovědět otevřeným způsobem, případně aby mohly podat jakékoliv doplňující informace. Otázka proto byla položena až na závěr každého rozhovoru.

Otázky rozhovoru sk. (A):

- 1) Uveďte, prosím, pohlaví a věk Vašeho dítěte.
- 2) Navštěvovala jste, nebo stále navštěvujete s dítětem logopedickou poradnu či jinou podobnou intervenci?
- 3) Probíhal vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte v období od 4 do 6 let v rámci normy, nebo s nějakou odchylkou?
- 4) Jakým způsobem jste posuzovala vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte?
- 5) Kde jste čerpala potřebné informace pro rozvoj komunikačních schopností Vašeho dítěte?
- 6) Jak se Vaše dítě naučilo ovládat sílu hlasu? Učila jste ho tuto dovednost například prostřednictvím her?
- 7) Jak často jste se v předškolním období Vašeho dítěte cíleně věnovala jeho rozvoji komunikačních schopností?
- 8) Snažila jste se při rozvoji řeči o stimulaci smyslových orgánů Vašeho dítěte? Jakým způsobem?
- 9) Jak často se Vaše dítě v předškolním věku věnovalo pohybovým nebo kreativním činnostem rozvíjejícím jemnou motoriku?
- 10) Je Vaše rodina vedená po vzoru tradičního zastoupení rolí? Pokud ne, jaké role členové Vaší rodiny zastávají?
- 11) Jak častý má Vaše dítě kontakt s širším příbuzenstvem rodiny?
- 12) Jaký typ výchovy jste na dítě praktikovala? Liberální, autokratický či demokratický?
- 13) Máte pocit, že jste na rozvoj komunikačních schopností Vašeho dítěte měla největší vliv Vy osobně?

Otázky rozhovoru sk. (B):

- 1) Uveďte, prosím, pohlaví a věk Vašeho dítěte.
- 2) Navštěvovala jste, nebo stále navštěvujete s dcerou logopedickou poradnu či jinou podobnou intervenci?
- 3) Uveďte prosím, o jakou instituci šlo, případně uveďte adresu instituce.
- 4) Proč jste se rozhodla navštěvovat právě tuto poradnu/intervenci?
- 5) Jak často tuto poradnu či intervenci s dítětem navštěvujete?
- 6) Jak často se věnujete domácím procvičování cvičení, doporučených logopedem? Dostaly jste nějaká cvičení?
- 7) Jak probíhala diagnostika komunikačních schopností Vašeho dítěte?
- 8) Probíhal vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte v období od 4 do 6 let v rámci normy, nebo s nějakou odchylkou?
- 9) Jak se Vaše dítě naučilo ovládat sílu hlasu? Učila jste ho tuto dovednost například prostřednictvím her?
- 10) Jak často se Vaše dítě věnovalo pohybovým nebo kreativním činnostem rozvíjejícím jemnou motoriku?
- 11) Jak častý má Vaše dítě kontakt s širším příbuzenstvem rodiny?
- 12) Je Vaše rodina vedená po vzoru tradičního zastoupení rolí? Pokud ne, jaké role členové Vaší rodiny zastávají?
- 13) Jaký typ výchovy jste na dítě praktikovala? Liberální, autokratický či demokratický?
- 14) Jak velký vliv měla na rozvoj komunikačních schopností Vašeho dítěte logopedická intervence?

4.7 Dílčí zpracování, šetření

K rozkrytí výzkumných byla využita metoda otevřeného kódování. Na začátku praktické části byly stanoveny výzkumné otázky týkající se vztahu a postoje matek k rozvoji komunikačních schopností jejich dětí v předškolním věku. Smyslem výzkumného šetření bylo nalézt na tyto otázky odpovědi prostřednictvím výzkumné metody kódovaných rozhovorů.

Výzkum byl kvalitativně pojat proto, aby pomohl objasnit problematiku rozvoje komunikačních schopností více konkrétně. „*Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.*“⁵⁶ Analýza a interpretace dat zpracována do dílčích podkapitol podle klíčových témat.

Na odpovědi respondentek mělo vliv mnoho faktorů, například jejich profese, znalosti a zkušenosti ze studia v daném oboru, jejich oblasti zájmu anebo třeba věk jejich dětí. V případě, že se maminka zajímala o danou problematiku, na kterou jí byla položena otázka, působila její odpověď většinou velmi sebejistě. Naopak krátké odpovědi, ve kterých není sděleno mnoho informací lze vidět u témat, kterým se maminky příliš nevěnovaly.

⁵⁶ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999, s.10. SCAN. ISBN 80-85834-60-x.

Výzkumná otázka č.1: Jak probíhal rozvoj komunikačních schopností dítěte ve věku od 4 do 6 let?

Otázka z rozhovoru č.3 sk. (A): *Probíhal vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte v období od 4 do 6 let v rámci normy, nebo s nějakou odchylkou?*

Valerie: „*Ve srovnání se staršími dětmi můj nejmladší syn více patlal hlásky. V prostředí mateřské školy se **od dvou a půl roku zbrzdil vývoj řeči**. Zpětně to hodnotím tak, že brzký nástup pro syna nebyl vhodný.*“

Ivana: „*Já bych řekla, že u nás je to **v rámci normy**. Jak verbální, tak neverbální. Už od útlého věku určitě je to v rámci normy.*“

Jana: „*Myslím si, že ten jeho **vývoj je teď v normě**. (...)*“

Komentáře:

Paní Valerie na třetí otázku odpověděla, že vývoj řeči jejího dítěte se zbrzdil na základě brzkého nástupu do mateřské školy. Zpětně proto hodnotí tento brzký nástup jako nevhodný a jako příčinu problému.

Na základě odpovědi paní Ivany je patrné, že je s vývojem řeči u svého dítěte spokojená a hodnotí ho „v rámci normy“.

Paní Jana hodnotí vývoj komunikačních schopností jejího dítěte v předškolním věku v rámci normy. Dle jejích slov má syn velmi dobrou slovní zásobu. Naopak potíže mu stále dělá gramatika, hlavně skloňování složitějších přídavných jmen.“

Otázka č. 8 sk. (B): *Probíhal vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte v období od 4 do 6 let v rámci normy, nebo s nějakou odchylkou?*

Klára: „*Holky měly mezi sebou svůj **(vlastní) jazyk**, kterým komunikovaly, ale ostatním nerozuměly.*“

Pavla: „*Ve školce měli **pocit že ano**, že bylo potřeba pracovat na určitých písmenkách. Ale zase na druhou stranu si myslím, že měla hodně rozvinutou slovní zásobu, takže když se to zprůměruje, tak **jsme v normě**. Něco víc, něco míň.*“

Iveta: „*Pouze když byla malá, tak plazila jazýček a měla špatnou výslovnost. Jinak **ani v rodině žádné vady řeči nemáme**.*“

Komentáře:

Z odpovědi paní Kláry je patrné, že vývoj komunikačních schopností jejích dětí byl velmi ovlivněn faktem, že pochází z jednovaječných dvojčat.

Paní Pavla hodnotí vývoj komunikačních schopností jejího dítěte tak, že v něm lze najít silnější, ale i slabší stránky. Pokud má tedy posoudit tento vývoj jako jeden celek, usuzuje, že je v normě.

Z odpovědi paní Ivety je patrné, že její dítě mělo v řečové oblasti menší problémy v mladším věku. V předškolním období však tyto problémy již pominuly.

Výzkumná otázka č.2: Jakým způsobem byl vývoj komunikačních schopností dítěte posuzován, případně diagnostikován?

Otázka č.4 sk. (A): *Jakým způsobem jste posuzovala vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte?*

Valerie: „Komunikační vývoj jsem posuzovala jak **v souvislosti s vývojem starších dětí, tak ze svých zkušeností** a různých školení v rámci profese, kterou vykonávám – tedy pedagog v mateřské škole.“

Ivana: „Řekla bych, že určitě **svou zkušeností s logopedií i při studiu vysoké školy**. A pak i co se týče jako **srovnání se stejně starými dětmi**, jako s dcerou. A je jedno, jestli to bylo na hřišti, nebo ve školce. Pak samozřejmě i nějaká **zpětná vazba od učitelů ve školce**. (...) Taky jsem **posuzovala komunikaci s tím dítětem**, jestli umí říct své myšlenky a věty. Pokud vlastně dcera neříká větu přesně tak, jak by měla znít, tak jí samozřejmě opravím.“

Jana: „**Jsem speciální pedagog**, takže se mě to trochu dotklo. A ačkoliv **nejsem logoped, tak se zaměřuji na specifické poruchy učení** a na přechod předškolních dětí na vstup do první třídy. Tím, že nejsem logoped, tak nemám takové znalosti, jak se mají správně tvořit ty hlásky a jak mu můžu pomoci v konkrétním tvoření. Ale v podstatě **mám přehled, co by dítě mělo znát** a jaké by už nemělo dělat chyby.“

Komentáře:

Paní Valerie má ještě dvě starší děti, a navíc sama pracuje v mateřské škole. Předpokládá tedy, že již nasbírala dostatek vlastních zkušeností, a tak se spoléhá na svůj instinkt. V odpovědi na další otázku rozhovoru uvedla, že informace ohledně řečového vývoje dítěte čerpala „na základě zkušeností ze studia a praxe, kdy jsme u sluchově postižených rozvíjeli mluvidla hravou formou a vyvozovali hlásky.“

Paní Ivana uvedla, že informace ohledně rozvoje komunikačních schopností jejího dítěte získávala z mnoha zdrojů. Jednak čerpala ze svých zkušeností a znalostí, které získala při studiu vysoké školy, ale také na základě porovnávání vývoje jejího dítěte s vrstevníky. Další přehled si sama utvořila na základě vlastního posuzování komunikace s dítětem. Zpětnou vazbu jí poskytly také učitelé v MŠ. Jak ale sama uvedla v odpovědi na následující otázku rozhovoru, velké množství informací čerpala také z internetu. Na

různých logopedických stránkách a sociálních sítích nalezla také velké množství her, určených právě k rozvoji řeči dětí.

Paní Jana v odpovědi uvedla, že komunikační vývoj jejího dítěte posuzovala v závislosti na vlastních znalostech a zkušenostech ze studia. V odpovědi na následující otázku rozvoru uvedla, že informace potřebné pro rozvoj řeči jejího dítěte čerpala také z knih. *„Ale tím, že syn neměl nikdy žádný větší problém, tak jsem nikdy neměla nutkání jít do hloubky.“*

Otázka č.7 sk. (B): *Jak probíhala diagnostika komunikačních schopností Vašeho dítěte?*

Klára: *„Iniciativa byla hlavně má. Pediatrička říkala, že máme čas do pěti let, ale po zkušenostech a doporučení neonatologie, kam jsme docházely asi od jednoho roku, jsem chtěla začít nějak dříve... Spíše navést na správnou cestu, jak postupovat.“*

Pavla: *„První impuls ze školky, pak další vyšetření, Byly jsme na foniatrii na vyšetření. Byly jsme na neurologii a u klinické logopedky. Na neurologii bylo vše v pořádku, na foniatrii bylo vše v pořádku, krom té dyslalie teda... Ted' už jsme byly po roce na neurologii jen na kontrole a ve zprávě už má, že je dyslalie ustupující. Takže má jako docela výsledky.“*

Iveta: *„To byla u paní doktorky, která dělá diagnostiku (v tom centru), a pak jsme šly k té logopedce.“*

A tam jste šly na doporučení těch učitelek ze školky?

„No, já jsem tam chtěla jít sama. Protože jsem to slyšela. My jsme chodily už asi od třech a půl. Nečekala jsem a radši začala brzo. Oproti staršímu sourozenci jsem prostě viděla ten rozdíl, že prostě matlala.“

Komentáře:

Paní Klára ve své odpovědi uvedla, že logopedické vyšetření pro své dítě objednala na základě vlastní iniciativy, předchozích zkušeností a doporučení z neonatologie. Se svými dětmi proto navštěvují logopedickou ambulanci v místě bydliště. Důvodů, proč se paní Klára rozhodla s dvojčaty navštěvovat právě tuto ambulanci bylo více: *„máme to blízko bydliště, jiné ambulance byly plné a kontakt jsem získala osobně, při práci*

v nemocnici.“ Paní Klára tuto ambulanci s dětmi navštěvuje i v současnosti – tedy v rámci omezení způsobených onemocněním Covid- 19: „*Docházely jsme po měsíci, ale nyní v době Covidu máme dlouhou přestávku.*“

Paní Pavla se svým dítětem stále navštěvuje logopedickou poradnu. Poradna se nachází ve větším městě asi 12 km od místa bydliště. Na otázku, proč začali s dítětem tuto poradnu navštěvovat paní Pavla odpověděla: „Logopedii začala (dcera) navštěvovat po nástupu do školky, kdy začaly (učitelky) upozorňovat na to, že její vývoj řeči se jim zdá zásadněji opožděnější.“ Dále paní Pavla dostala ze školky doporučení, aby její dcera začala navštěvovat logopedickou třídu. Na základě tohoto doporučení navštívila paní Pavla se svou dcerou Speciálně pedagogické centrum, neurologii a logopeda. „*Takže dceři diagnostikovali dyslalii s tím, že ke klinické logopedce začala chodit před rokem.*“ Na otázku, jak často klinickou logopedku navštěvují paní Pavla odpověděla: „*Do té poradny ke klinické logopedce, která nám vlastně vždycky dá nějaká doporučení, chodíme docela málo často. Třeba jednou za tři měsíce na hodinku.*“

Paní Iveta uvedla, že se svým dítětem logopedickou kliniku navštěvovala v minulosti. „*Už nechodí. Chodily jsme jednou týdně ze začátku, a potom jednou za čtrnáct dní.*“ Tuto kliniku si paní Iveta dle svých slov vybrala na základě doporučení, které dostala od učitelky z mateřské školy.

Výzkumná otázka č.3: Jakým způsobem matky rozvíjely komunikační schopnosti jejich dětí v předškolním věku?

Otázka č.7 sk. (A): *Jak často jste se v předškolním období Vašeho dítěte cíleně věnovala jeho rozvoji komunikačních schopností?*

Valerie: *„Cíleně jsem se na to nezaměřovala, ale tak spontánně vzhledem ke své profesi, dělám tyto věci automaticky. Takže ano, několikrát denně v krátkých úsecích.“*

Ivana: *„Troufnu si říct, že **denně**. Že denně si **povídáme, formulujeme věty**. Když dceři nerozumím, tak ji nechám, aby mi to sdělila jiným způsobem nebo jinými slovy. Aby mi prostě popsala to, co mi chce říct. A pak to dáme dohromady správně. Nebo jakmile je tam těžší slovo, které jí vlastně nejde vyslovit, tak to vlastně opakujeme. Chci, aby se dívala na moje ústa a viděla, jak vyslovuji. Případně jí poradím, nebo jí i řeknu kam ten jazyk dát. Už se nám i stalo, že sem jí musela **vyloženě prst strčit na patro a říct jí, aby jazyk dala tam**. A ona to pochopila, takže nebyl problém.“*

Jana: *„Řekla bych, že **ted' už ne**. Dřív jsme si hodně četli, nebo sem se snažila ho opravovat, když se něco dělo, ale **ted' je to málo kdy potřeba**. Snažím se to nepřecházet a řeknu mu, že se to má říct jinak. Když nemůže vyskloňovat to přídavné jméno, tak mu s tím samozřejmě pomůžu. Cíleně to neděláme. Bereme to tak nějak samozřejmě.“*

Komentáře:

Paní Valerie v odpovědi uvedla, že komunikační schopnosti jejího dítěte rozvíjela automaticky v závislosti ke své profesi speciální pedagožky. Ani hlasovou hygienu nemusela paní Valerie se svým dítětem příliš řešit: *„Sílu hlasu se naučil používat náhodou a zcela spontánně.“* O stimulaci smyslových orgánů dítěte se však snažila ve všech možných směrech: *„Využívali jsme nejen zrak – různé obrázky, předměty a knihy – ale i taktilní předměty, brčka, špachtle, píšťalka, frkačku, lízátko balónky...“* Rozvoji jemné motoriky a pohybu se věnovali dokonce každý den, jak sama uvádí v následující odpovědi na otázku rozhovoru.

Odpověď paní Ivany byla úplně opačná. Se svým dítětem se snaží o rozvoj jeho komunikačních schopností denně. Snaží se trénovat hlavně správnou výslovnost. Hlasovou hygienu začali řešit až nyní, v předškolním období: *„Musíme jí učit vlastně tu hlasovou hygienu až **ted'** ve školce, protože asi tím, jak je jich ve třídě hrozně moc, tak*

ona řve, když přijde domů.“ O rozvoj smyslových orgánů se dle jejích slov snaží „*asi každá máma, aniž by o tom věděla, už od útlého věku (dítěte).*“ Co se ovšem týká jemné motoriky a pohybových aktivit, byla paní Ivana velmi sdílná. Její dítě je prý velmi rádo v pohybu a neustále někam běhá či leze. „A co se týče kreativity, tak to zase musím pochválit manžela. Ten s ní tu kreativitu rozvíjí.“ Velmi oblíbenou hračkou jejího dítěte je podle paní Valerie momentálně modelína.

Z odpovědi paní Jany je patrné, že se rozvoji komunikačních schopností svého dítěte věnovala převážně v období raného věku. Díky tomu v současném období předškolního věku paní Jana už tak velkou péči vynakládat nemusí. Hlasovou hygienu dítě dle vlastních slov nikdy neučila formou her, ale spíše průběžně v rámci každodenních činností: „*protože třeba tatínek spinká, nebo protože v tramvaji nejsou všichni zvědaví na to, o čem se bavíme. Takže aby byl trošku tišší. Zároveň, když je puštěná televize nahlas, nebo mixér, tak potřebuji, aby to na mě zakřičel.*“ Věnovat se rozvoji smyslových orgánů nebylo dle paní Jany velmi potřebné. Sluchové vnímání jejího dítěte je velmi dobré: „*Když vezmu tu trojici základní: grafomotorika- sluchové vnímání – zrakové vnímání, tak to sluchové vnímání bylo vždycky daleko nejlépe na tom.*“ Ani na ostatní smysly se dle slov paní Jany „*nijak extra nezaměřovali*“. Co se týče rozvoje jemné motoriky, nechává paní Jana své dítě volně zkoušet různé výtvarné techniky. Cílené aktivity prý nemají velký úspěch, ale například stříhání volně do papíru či míchání barev je velmi oblíbené. „*Myslím si, že ta kresba je ještě ne úplně odpovídající jeho věku (...).*“ Pohybová cvičení jsou ovšem zařízena velmi pestře: „*má dvakrát týdně jakoby organizovaná cvičení, plus samozřejmě ještě něco ve školce.*“

Otázka č.6 sk. (B): *Jak často se věnujete domácímu procvičování cvičení, doporučených logopedem? Dostaly jste nějaká cvičení?*

Klára: *„Úkoly jsme dostaly. Trénovaly jsme básničky i jednotlivá písmena. Na tréninky se snažíme najít každý den chvilku, kdy trénujeme jen to.“*

Pavla: *„S dcerou teda potom doma také procvičujeme. Má to takové vlny, kdy ve školce mají logopedii každý druhý týden. Takže má takový sešit, kde si procvičují s paní učitelkou. Paní učitelka nám potom posílá i videa, jak sedí u zrcadla a jak si něco nacvičuje. Zároveň má v tom sešitě vždycky několik úkolů, které samozřejmě nejsou jen na výslovnost, ale i kreslení, psaní, prostorovou orientaci, určování tvarů. Snažím se si k tomu sednout dvakrát, třikrát do týdne, ale někdy to úplně neklapne. Ale tak třeba obden by to bylo ideální. Každý den to určitě nedáme, a to dítě to potom hrozně otravuje. Ale máme i období, kdy jsme třeba nemocní. Delší dobu vynecháme a potom už se do toho trochu hůře naskakuje. Nebo teď o Vánocích, to byla také pauza. Ale vlastně se nic zásadního nestalo.“*

Iveta: *„Cvičila jazyk, hlavně spodek posilovala. Cvičit jsme měly každý den, ale nestíháme.“*

Komentáře:

Paní Klára rozvíjela komunikační schopnosti jejich dětí v rámci cvičení, které od logopeda dostaly. Na tato cvičení se snaží najít alespoň trochu času každý den. Naopak hlasovou hygienu s dětmi dle vlastních slov nikdy trénovat nemusela. Pohybovým a kreativním činnostem se děti paní Kláry věnují hlavně v domácím prostředí: *„Na kroužky jsme nedocházely, ale doma jsme malovaly, pracovaly s modelinou, korálky... stříhaly, stavěly Lego a prostě procvičovaly jemnou motoriku.“*

Také paní Pavla uvedla, že s dítětem procvičují rozvoj komunikačních schopností na základě doporučení od logopeda. *„Takže má takový sešit, kde si procvičují s paní učitelkou. Paní učitelka nám potom posílá i videa, jak sedí u zrcadla a jak si něco nacvičuje. Zároveň má v tom sešitě vždycky několik úkolů, které samozřejmě nejsou jen na výslovnost, ale i kreslení, psaní, prostorovou orientaci, určování tvarů...Snažím se si k tomu sednout dvakrát, třikrát do týdne, ale někdy to úplně neklapne.“* Na otázku ohledně síly hlasu paní Pavla odpověděla, že se s dítětem učí přirozeně, nikoliv cíleně. Naopak kreativním činnostem rozvíjejícím jemnou motoriku se paní Pavla s dítětem dle

svých slov věnovala prakticky pořád, protože je to pro předškolní dítě přirozená náplň volného času.

Paní Iveta uvedla, že na základě doporučení logopeda měla s dcerou cvičit každý den. Podobně jako ostatní respondentky však nenachází na každodenní cvičení čas. Ohledně síly hlasu paní Iveta s nadsázkou odpověděla, že dcera umí řvát velice dobře. Co se týče šeptání, tak dcera ví, co to znamená, ale neumí šeptat úplně potichu. Pohybovým a kreativním činnostem se paní Iveta s dítětem příliš nevěnovala. *„Já teda nejsem matka, která by si s nimi sedla – tak a pojd'te, jdeme společně něco vyrábět. Jsem radši, když se (holky) zabaví spolu.“* Dále však také paní Iveta uvedla, že její dcera ráda tvoří a má k tomu i skříňku plnou výtvarných potřeb. Mezi další zájmy dcery paní Ivety patří také hra na piano a jízda na koni. *„Sportovně je výborně vybavená. Ráda běhá, po mě. (...) Chodila rok na atletiku, ale prostě nechce. Pro ní je to málo individuální.“*

Výzkumná otázka č.4: Jaký je výchovný styl v rodině? Jaká je situace v rodině a jak probíhají vztahy s širším příbuzenstvem?

Otázka č.10 sk. (A): *Je Vaše rodina vedená po vzoru tradičního zastoupení rolí? Pokud ne, jaké role členové Vaší rodiny zastávají?*

Valerie: „**Jsem rozvedená a žiji s přítelem. Tradiční u nás je, že děti mají hodně sourozenců. Já řídím vše a úkoluju. (...) U tatínka, kam syn jezdí na víkendy, zažívá totální volnost. (...)**“

Ivana: „**(...) Takže stejně ten největší vliv tam byl můj. Manžel byl oficiálně na rodičovské, protože si dodělával dvě vysoké školy, a ještě rozestavěl barák. Takže on stejně nebyl doma. (...)**“

Jana: „**Tak to máme klasicky. Máma, táta a dva kluci. S tím, že já jsem s dětmi na mateřské a manžel vydělává. A ve většině případů je to tak, že já jsem na takové ty každodenní věci a manžel s nimi udělá ty hezké výlety. (...) Málo kdy je to obráceně.**“

Komentáře:

Paní Valerie v odpovědi na otázku z rozhovoru uvedla, že je rozvedená a žije s přítelem. Role otce je však v jejich rodině zastoupena, neboť dítě k otci odjíždí na víkendy v rámci střídavé péče. Zároveň paní Valerie zajišťuje dítěti pravidelný kontakt s širší rodinou: „*Každý týden se navštěvujeme se sestřenicemi a neteřemi. Byli jsme v denním kontaktu s dědou, který bohužel v loňském roce zemřel.*“ Dále paní Valerie uvedla, že mají domácí zvířata, která také považuje za širší rodinu. Na otázku ohledně výchovy odpověděla, že neklade na děti přehnaně velké nároky. Nechává jim volnost, ale zároveň i vlastní odpovědnost. Než v učení, podporuje paní Valerie všechny své děti spíše ve sportu a ve spokojeném životě.

Paní Ivana odpověděla, že u nich v rodině byl na rodičovské dovolené manžel. Ten přesto moc času doma netrávil, neboť dokončoval studium dvou vysokých škol a stavěl dům. Paní Ivana měla takové zaměstnání, které jí umožňovalo trávit s dětmi poměrně dost času. Proto hodnotí svůj vliv na děti jako ten největší. Dokonce i kontakt s širší rodinou hodnotí dle vlastních slov jako „*slabý*“. Ve výchově se snaží praktikovat demokratický přístup. „*Snažíme se o to. Ale co si budeme povídat, ne vždy to úplně vyjde. Takže asi s prvky autoritářského (stylu).*“

Rodina paní Jany je vedena klasicky po vzoru tradičního zastoupení rolí: „*Máma, táta a dva kluci. S tím, že já jsem s dětma na mateřské a manžel vydělává.*“ Dle jejich vlastních slov ona řeší s dětmi spíše každodenní záležitosti a otec se dětem věnuje při příležitostných výletech. Když je ovšem potřeba, najde paní Jana v manželovi zastání a oporu při řešení situace. Kontakt s širší rodinou je velmi různorodý. Pravidelný je pouze kontakt s babičkou z matčiny strany, který probíhá alespoň jednou týdně. Rodiče manžela bydlí ve stejném domě, a se s dítětem setkají někdy pětkrát týdně a jindy třeba zas jen jednou za dva týdny. Další příbuzenské styky má dítě pravidelně každé léto na chalupě, kam jezdí i tchán a bratranec. Na otázku ohledně výchovného stylu odpověděla paní Jana velmi podobně, jako paní Ivana. Svůj způsob označila jako liberální s tím, že občas „*sklouzává*“ k autoritářskému.

Otázka č. 12 sk. (B): *Je Vaše rodina vedená po vzoru tradičního zastoupení rolí? Pokud ne, jaké role členové Vaší rodiny zastávají?*

Klára: „*Tatínek chodí do práce a já mám částečný úvazek se snahou o plný úvazek. Ale péče a starání se o děti a domácnost je na mě.*“

Pavla: „*Naše situace je taková specifická v tom, že já jsem s dcerou sama. To znamená, že jsem matka, která se stará o dítě a zároveň pracuje. Ale výhodou je, že můžu hodně pracovat z domova... Nemáme zastoupeného otce v rodině...*“

Iveta: „*Ano, klasicky, matka a otec. S holkama jsem byla doma šest let. A když mladší dceři byly tři roky, tak jsem se vrátila do Podolí. Tam jsem dělala na poloviční úvazek.*“

Komentáře:

Paní Klára ve své odpovědi uvedla, že v jejich rodině do práce chodí oba rodiče. Přičemž matka má sice zatím pouze částečný pracovní úvazek, ovšem se snahou o plný. Jak ale sama uvádí, součástí její role je také péče o rodinu a domácnost. Na otázku, jak častý má dítě kontakt s širší rodinou paní Klára odpověděla: „*Kontakt je různý, ale minimálně jednou za dva týdny se vidí.*“ Co se týče výchovného stylu, paní Klára usiluje o demokracii, ovšem dle vlastních slov musela nastavit určité hranice: *Já jsem ta, co říká „ano, můžeš“ nebo „ne, tohle se nesmí“.* *Já nastavuji mantinely a povinnosti. Přítel je raději oblékne, nebo po nich uklidí, než aby dohlédl na to, že to splní ony samy.*“

Rodinná situace paní Pavly je taková, že s dítětem žije sama a jak sama uvedla, role otce u nich v rodině zastoupená není. Paní Pavle však její zaměstnání umožňuje trávit s dcerou dost času, což je, jak sama uvedla, výhodou. Na otázku, jak častý je kontakt s širší rodinou paní Pavla odpověděla: „*Docela dost často, protože já vlastně žiju v domě, který zároveň babička s dědečkem využívají jako chalupu. Takže sem prostě jezdí na víkendy, a protože jsou v důchodu, tráví tu dost času. Nebo se vidáme se sestrou, která tu vlastně také bydlí, ve stejné vesnici.*“ Výchovní styl je podle paní Pavly „*těžké zaškatulkovat*“. Podobně jako ostatní respondentky však uvádí, že se jedná převážně o demokratický styl s autoritářšějšími prvky.

Pavla Iveta odpověděla, že model jejich rodiny je klasický a že v rodině je zastoupena role matky i otce. Péče o děti a domácnost byla převážně její starost, neboť byla s dětmi na mateřské dovolené. „*S holkama jsem byla doma šest let. A když mladší byly tři roky, tak jsem se vrátila do Podolí. Tam jsem dělala na poloviční úvazek.*“ Kontakt s širší rodinou je dle slov paní Ivety velmi častý, hlavně s babičkou z její strany. Co se týče výchovného stylu, paní Iveta uvedla, že se zabývá také duševní stránkou. Jako metodu prý s nadsázkou užívá „*cukr a bič*“.

Výzkumná otázka č.5: Jak matky vnímají vliv, který na rozvoj komunikačních schopností jejich dítěte měly ony samy, či logopedická intervence?

Otázka č.13 sk. (A): *Máte pocit, že jste na rozvoj komunikačních schopností Vašeho dítěte měla největší vliv Vy osobně?*

Valerie: „*Snažím se jít jim příkladem. Pracuju, nekouřím, nehroučím se z problémů a nešílím z Covidu. Pěstuju vlastní zeleninu a ovoce na zahradě, ráda si s nimi zahraju stolní hru nebo hokej na zamrzlém rybníku. Také se otužujeme ve sněhu... Ukazuju jim, že život bude takový, jak ho budou vnímat.*“

Ivana: „*Doufám, že to nebude moc sobecké, ale ano. Opravdu si myslím, že já. Nejvíce času od malička s ní trávím já. Obzvlášť teď, jak jsem ještě byla těhotná a za dob Covidu pořádně nic nešlo. Takže určitě ano.*“

Jana: „*Myslím si, že sem asi jakoby **ten stěžejní vliv měla já.** Ale možná **co do kvantity,** nějakého toho působení, tak si myslím, že sem byla asi samozřejmě primárně já. **Ale co do kvality,** třeba co se týče představitivosti, **tak tam hodně fungovaly ty babičky a fungujou.** (...) Prostě si myslím, že to mu jako hodně pomáhalo. Že kdyby to bylo jen na mě, tak že by mu tam chyběl jeden rozměr. Naopak si zase třeba myslím, že **co do cizích výrazů, tak já se nezdráhám používat před ním opravdu relativně široký slovník a docela dost těch cizích názvů nebo cizích slov.** A taky se snažím vysvětlovat mu i věci, které jsou třeba složitější. (...).*“

Komentáře:

Odpověď paní Valerie patrně vychází z toho, že ona je v důsledku její rodinné situace pro její děti opravdu hlavním vzorem. Přesto že tolik nedbá na školní učební plány, snaží se děti vzdělávat a motivovat ke spokojenému životu, prostřednictvím vlastního příkladu.

Na poslední otázku paní Ivana odpověděla, že dle jejího názoru měla na rozvoj komunikačních schopností opravdu právě ona. Své tvrzení zdůvodnila tak, že s dítětem tráví nejvíce času.

Paní Jana ve své odpovědi rozdělila míru vlivu z hlediska kvantity a kvality. Z jejích odpovědí je však patrné, že ona sama měla na rozvoj komunikačních schopností jejího dítěte největší vliv z obou hledisek.

Otázka č. 14 sk. (B): *Jak velký vliv měla na rozvoj komunikačních schopností Vašich dětí logopedická intervence?*

Klára: „*Jak velký vliv **nedokážu říct**. Logopedie mě navedla na to, co chci trénovat a na co je čas. Možná by to bez logopedie šlo také, ale chtěla jsem to řešit dříve, protože holky byly hodně nedonošené. A dát se na správnou cestu než pak opravovat chyby při učení mluvení. (...)*“

Pavla: „*Tak to bych shrnula asi tak, že si **myslím že jo**... Jako v tom smyslu, že **logopedie některé věci asi urychlila**. (...) Takže si myslím, že ten rozvoj komunikačních schopností, jako co se týče výslovnosti, v některých věcech urychlila, **protože jsme snáz věděly jak na to**, a protože v té logopedické třídě se jí věnují. Těch dětí je tam méně, tak je to super.*“

Iveta: „***Výborný**. Ta logopedka byla skvělá. (...) Měla takovou knížku a maňásky a povídala si s dcerou takovou hravější formou. To bylo hrozně fajn, protože dcera s ní měla jinak problém mluvit a touhle metodou se hezky rozpovídala. Takže logopedie měla velký přínos. Bez ní by to bylo asi hodně náročné.*“

Komentáře:

Paní Klára mj. odpověděla, že logopedie pro ní představovala určitý návod, co a jak s dětmi trénovat. Z této, ale i z jejích předchozích odpovědí je však patrné, že si myslí, že největší vliv na rozvoj komunikačních schopností jejich dětí měla ona sama.

Paní Pavla souhlasí s tím, že největší vliv na rozvoj komunikačních schopností jejího dítěte měla právě logopedie. Dle jejího názoru dokázaly logopedické rady řečový vývoj urychlit a usnadnit. Navíc velmi chválí logopedickou intervenci, které se její dceři dostává v mateřské škole. Nejvíce spokojená je s individuálnějším přístupem, který v této třídě umožňuje menší počet dětí.

Pavla Iveta je s logopedickým vlivem velmi spokojena. Nejvíce ocenila, že si logopedka k její dceři dokázala najít cestu po psychické stránce.

4.8 Závěr šetření

Výzkum byl veden formou rozhovorů se šesti respondentkami z Pražského, Libereckého, Jihočeského a Olomouckého kraje. Některé respondentky se k výzkumu samy dobrovolně přihlásily, jiné byly osloveny záměrně na základě předchozích zkušeností a osobních vztahů. Podmínkou účasti na rozhovoru byla skutečnost, že respondentky musely být matkami dětí předškolního věku. Přestože rozhovor byl veden pouze s šesti matkami, výzkumný vzorek tvoří celkem sedm dětí, neboť jedna respondentka se rozhovoru zúčastnila se svými jednovaječnými dvojčaty.

Pro kvalitnější zpracování výzkumných dat byly ze všech rozhovorů s matkami pořízeny audiozáznamy. Doslovný přepis každého rozhovoru je uveden v příloze pod falešným jménem respondentky.

Úkolem práce bylo zjistit, jakými způsoby lze ovlivnit vývoj komunikačních schopností dítěte a poukázat na důležitost mateřské role. Výzkumné šetření ukázalo, že každá z matek měla odlišný vztah k řečovému rozvoji dítěte. Matky měly nejvíce odlišné odpovědi týkající se způsobu rozvoje jemné motoriky a komunikačních schopností jejich dětí. Některé matky se dítěti věnovaly v období raného věku natolik, že už to v předškolním období nebylo téměř vůbec zapotřebí. Jiné matky se na řečový vývoj jejich dítěte zacílily právě před nástupem základní školní docházky. Nejvíce podobné pak byly odpovědi respondentek týkající se výchovy. Každá z matek se s dítětem ve většině situací snaží od demokratický přístup, kdy je dítěti vše vysvětleno a nabídnuto. Většina matek však také uznává, že často nastávají i situace, které vyžadují změnit demokratický přístup na autokratický.

Nejen přístup matek, ale také situace a příbuzenské vztahy byly v každé rodině odlišné. Některé matky žily v manželském páru a díky mateřské dovolené měly mnoho prostoru k rozvíjení jejich dítěte. Jiné matky byly například rozvedené samoživitelky, které děti statečně vychovávaly, ale samozřejmě oproti předchozím jim nemohly věnovat tolik času. V některých rodinách, přesto že byla zastoupena role matky i otce, byla velmi důležitá také role babičky. Nejčastěji to bývá babička z matčiny strany, která s hlídáním pracujícím páru velmi pomáhá a má tak čas na to, aby s dítětem posilovala jeho slabé stránky.

Výzkum poukázal na to, že i přes všechny výše zmíněné skutečnosti mají matky v každé rodině nezastupitelnou roli. Každá z matek uplatňovala velmi podobný styl výchovy a snažila se přispívat k rozvoji svého dítěte. Matky sice využívaly různé zdroje informací, od odborné literatury až po sociální sítě apod., ale často nejvíce spoléhaly na svůj mateřský instinkt. Právě mateřský instinkt a láska jsou jedny z velmi důležitých faktorů, ovlivňujících vývoj komunikačních schopností dítěte.

ZÁVĚR

Tématem bakalářské práce byla Role matky v rozvoji komunikačních schopností dítěte předškolního věku. Hlavním cílem práce bylo zjistit, jakými způsoby může matka řečový vývoj dítěte v tomto období ovlivnit. Dílčí cíle práce spočívaly ve snaze zjistit, jakými vlastními přístupy k vývoji řeči matky přispívaly a poukázat tak na důležitost jejich péče v této oblasti. Dále bylo snahou práce posoudit, zda se matky cíleně věnovaly také celkovému rozvoji osobnosti jejich dítěte (např. rozvoji jemné motoriky, kreativity a tvůrčích dovedností či smyslovému vnímání). Dílčím cílem práce bylo také mj. zjistit, jakým způsobem a na základě kterých informací byl řečový vývoj dítěte posuzován. Důležité bylo také zjistit, jak samy matky vnímaly vliv, který na rozvoj komunikačních schopností jejich dítěte měly ony samy, či logopedická intervence.

Teoretická část práce byla zpracována do tří kapitol, členěných do několika menších podkapitol. Hned v úvodu této části byla práce zaměřena na vysvětlení významu stěžejních pojmů, jako je komunikace, řeč a jazyk. Tématem druhé kapitoly byla komunikační schopnost, její narušení a logopedická diagnostika a terapie. Jako součást byla uvedena také menší podkapitola o dvou nejčastějších poruchách řeči, dyslalii a opožděném řečovém vývoji. Druhá polovina teoretické části byla věnována tématu rodiny. Jsou zde popsány různé výchovné přístupy a faktory, které mohou výchovu ovlivnit v pozitivním, ale i negativním důsledku. Dále se práce zabývala rodinnou strukturou a příbuzenskými vztahy. Na závěr této části byla zmíněna ještě jemná motorika, jakožto jedny ze základních anatomicko-fyziologických podmínek pro rozvoj řeči.

V praktické části byla uvedena data, která byla zjištěna na základě výzkumného šetření. Výzkum byl realizován formou polostrukturovaných rozhovorů s respondentkami (tedy matkami dětí ve věku od 4 do 6 let). Ke zpracování rozhovorů byla využita metoda kódování, na jejímž základě byl zaznamenán výchovný přístup šesti matek.

Z této práce vyplynulo, že přístup každé matky je naprosto odlišný. Záleží jednak na přesvědčení, které matka zastává a na cílech, které matka dítěti stanoví. Velký vliv má ovšem také rodinná situace, která někdy matkám neumožňuje věnovat se dítěti tak, jak by chtěly. Například v rodinách, kde není zastoupena role otce a matka vychovává dítě

jako samoživitelka. Jiné matky byly naopak s dětmi celou dobu na mateřské dovolené a měly tak možnost využít své znalosti, které načerpaly např. během studií. V některých rodinách zase mělo větší vliv širší příbuzenstvo – nejčastěji převážně babičky z matčiny strany. Role matky zůstává však v rozvoji dítěte velmi důležitou a nenahraditelnou.

Pomocí (dílčích a) výzkumných otázek byl hlavní cíl práce naplněn. Uskutečněním rozhovorů byly získány informace, které podpořily nalezení odpovědí na výzkumné otázky této bakalářské práce. Práce potvrdila, že role matky je ve vývoji dítěte velmi důležitá a nenahraditelná. Přínos mé práce spočívá v poukázání na mateřskou roli, jakožto stěžejní bod ve výchově a rozvoji komunikačních schopností.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte: [tělesná výchova ve vzdělávacím programu mateřské školy]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-819-7.

Jak vypracovat bakalářskou a diplomovou práci. 6., aktualiz. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2015. ISBN 978-80-7452-106-5.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1110-2.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3687-7.

LECHTA, Viktor. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-801-5.

ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0343-8.

SKLÁDALOVÁ, Markéta. *Mámo, už to zvládnu samo: jak vychovávat samostatné, spokojené a úspěšné dítě*. Brno: CPress, 2016. ISBN 978-80-264-1281-6.

SOVÁK, Miloš. *Uvedení do logopedie*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. ISBN 14-530-78

Seznam použitých zahraničních zdrojů

COLLIN, Catherine. *Kniha psychologie*. Praha: Knižní klub, 2014. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-4316-0.

NOLEN-HOEKSEMA, Susan. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0083-3.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x.

Seznam použitých internetových zdrojů

Patlavost (dyslalie). *Asociace klinických logopedů České republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.klinickalogopedie.cz/index.php?pg=verejnost--co-je-to--patlavost>

Rodina. *Aktuálně.cz* [online]. 20-05-2020. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/domaci/rodina/r~i:wiki:3727/>

Šablona – Univerzita Jana Amose Komenského Praha (UJAK). *Profiformátování.cz* [online]. 2020. Dostupné z: <https://www.profiformatovani.cz/blog/25-sablony-a-formatovani/21-sablona-univerzita-jana-amose-komenskeho-praha-ujak>

SEZNAM ZKRATEK

atd. – a tak dále

apod. – a podobně

atp. – a tak podobně

aj. – a jiné

mj. – mimo jiné

MŠ – mateřská škola

sk. - skupina

tj. – to je

tzv. – tak zvaný

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Ontogeneze řeči dle věku dítěte	17
Tabulka 2 - Charakteristika výzkumného vzorku.....	42
Tabulka 3 - Charakteristika výzkumného vzorku.....	42

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 - Polostrukturovaný rozhovor (A) s paní Valerií

Příloha 2 - Polostrukturovaný rozhovor (A) s paní Ivanou

Příloha 3 - Polostrukturovaný rozhovor (A) s paní Janou

Příloha 4 - Polostrukturovaný rozhovor (B) s paní Klárou

Příloha 5 - Polostrukturovaný rozhovor (B) s paní Pavlou

Příloha 6 - Polostrukturovaný rozhovor (B) s paní Ivetou

Příloha 1 - Polostrukturovaný rozhovor (A) s paní Valerií

Dobrý den,

Jmenuji se Natálie Batlíková a jsem studentkou třetího ročníku oboru Speciální pedagogika a vychovatelství na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze.

Žádám Vás o spolupráci při výzkumu mé bakalářské práce, jejímž tématem je Role matky v rozvoji komunikačních schopností dítěte předškolního věku. Ráda bych se vás zeptala na pár otázek, ohledně rozvoje a stimulace komunikačních schopností Vašeho dítěte.

Upozorňuji Vás, že z rozhovoru bude pořízen audiozáznam, z důvodu kvalitnější možnosti zpracování výsledků.

„Dobrý den, ano v pořádku.“

Okruhy otázek:

- 1) Uveďte, prosím, pohlaví a věk Vašeho dítěte.
„Synovi je nyní šest let.“
- 2) Navštěvovala jste, nebo stále navštěvujete s dítětem logopedickou poradnu či jinou podobnou intervenci?
„Logopedickou poradnu jsem nikdy nenavštěvovala. Mám celkem tři syny a pracuji v mateřské škole.“

Ve které mateřské škole pracujete?
„Jsem vedoucí učitelka v malé obci Jívová v Olomouckém kraji.“

Jestliže pracujete v mateřské škole, máte vystudované vzdělání v oboru pedagogiky?
„Ano, studovala jsem střední pedagogickou v Liberci, bakaláře v oboru Speciální pedagogika předškolního věku na Univerzitě Palackého v Olomouci a magisterskou Speciální pedagogiku na univerzitě v Hradci Králové.“
- 3) Probíhal vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte v období od 4 do 6 let v rámci normy, nebo s nějakou odchylkou?
„Ve srovnání se staršími dětmi můj nejmladší syn více patlal hlásky. V prostředí mateřské školy se od dvou a půl roku zbrzdil vývoj řeči. Zpětně to hodnotím tak, že brzký nástup pro syna nebyl vhodný.“

- 4) Jakým způsobem jste posuzovala vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte?
„Komunikační vývoj jsem posuzovala jak v souvislosti s vývojem starších dětí, tak ze svých zkušeností a různých školení v rámci profese, kterou vykonávám – tedy pedagog v mateřské škole.“
- 5) Kde jste čerpala potřebné informace pro rozvoj komunikačních schopností Vašeho dítěte?
„Informace jsem čerpala na základě zkušeností ze studia a z praxe, kdy jsme u sluchově postižených rozvíjeli mluvidla hravou formou a vyvozovali hlásky.“
- 6) Jak se Vaše dítě naučilo ovládat sílu hlasu? Učila jste ho tuto dovednost například prostřednictvím her?
„Sílu hlasu se naučil používat náhodou a zcela spontánně. V případě nervozity hlas tišil a šeptal. Zpívali jsme společně apod. Zároveň věděl, že křičení není vhodné – pokud tedy nedá Sigma gól, tam je to akceptovatelné.“
- 7) Jak často jste se v předškolním období Vašeho dítěte cíleně věnovala jeho rozvoji komunikačních schopností?
„Cíleně jsem se na to nezaměřovala, ale tak spontánně vzhledem ke své profesi, dělám tyto věci automaticky. Takže ano, několikrát denně v krátkých úsecích.“
- 8) Snažila jste se při rozvoji řeči o stimulaci smyslových orgánů Vašeho dítěte? Jakým způsobem?
„Využívali jsme nejen zrak – různé obrázky, předměty a knihy, ale i taktilní předměty, brčka, špachtle, píšťalku, frkačku, lízátko, balónky... To zároveň dělalo zvuky, lízátko chutnalo, vonělo...“
- 9) Jak často se Vaše dítě v předškolním věku věnovalo pohybovým nebo kreativním činnostem rozvíjejícím jemnou motoriku?
„Asi každý den chvilku. Bavilo ho skládat mozaiky, modelovat z plastelíny, skládat Lego Duplo... Ale kreslení ho nebavilo. Musela jsem ho motivovat, že potřebuji obrázek na lednici. Naučil se nakreslit sluníčko, a s tím byl pak rychle hotový – odbyl to. Kreslení ho začalo bavit až po pátém roce, ale v jemné motorice byl velmi zdatný.“
- 10) Je Vaše rodina vedená po vzoru tradičního zastoupení rolí? Pokud ne, jaké role členové Vaší rodiny zastávají?
„Jsem rozvedená a žiji s přítelem. Tradiční u nás je, že děti mají hodně sourozenců. Já řídím vše a úkoluju. Děti mají své povinnosti dle věku. Každý je tedy užitečný a je vidět, když svou práci neudělá. Jinak mají celkem volnost, v rámci kostry denního režimu – jídlo, hygiena, spánek. Mají zodpovědnost za to, co dělají. U tatínka, kam syn jezdí na víkendy, zažívá totální volnost. Hodiny na telefonu až do noci, vyspávání do 10 h, prostě zábavu.“

11) Jak častý má Vaše dítě kontakt s širším příbuzenstvem rodiny?

„Často. Každý týden se navštěvujeme se sestřenicí a neteřemi. Byli jsme v denním kontaktu s dědou, který bohužel v loňském roce zemřel. Máme zvířata, velkého psa a tři kočky. Také je považujeme za širší rodinu.“

12) Jaký typ výchovy jste na dítě prakticovala? Liberální, autokratický či demokratický?

„Asi máme základní kostru řádu a pak volnost dle vlastního uvážení. Ovšem i s vlastní zodpovědností. Nejsem přehnaně ambiciózní. Kluci hrají fotbal, ale spíš kvůli sobě, že je to baví. Podpořím je, když potřebují a motivuju k učení. Školu a známky ale nemáme na prvním místě. Vadí mi známky 4 a 5, ale dvojky nebo trojky snesu. Podporuju v učení pro život, ne pro známky. Motivuju ke sportu.“

13) Máte pocit, že jste na rozvoj komunikačních schopností Vašeho dítěte měla největší vliv Vy osobně?

„Snažím se jít jim příkladem. Pracuju, nekouřím, nehroučím se z problémů a nešílím z Covidu. Pěstuju vlastní zeleninu a ovoce na zahradě, ráda si s nimi zahraju stolní hru nebo hokej na zamrzlém rybníku. Také se otužujeme ve sněhu... Ukazuju jim, že život bude takový, jak ho budou vnímat.“

Děkuji Vám za odpovědi a spolupráci při výzkumu. Přeji Vám krásný den,

Natálie Batlíková

Příloha 2 - Polostrukturovaný rozhovor (A) s paní Ivanou

Dobrý den,

Jmenuji se Natálie Batlíková a jsem studentkou třetího ročníku oboru Speciální pedagogika a vychovatelství na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze.

Žádám Vás o spolupráci při výzkumu mé bakalářské práce, jejímž tématem je Role matky v rozvoji komunikačních schopností dítěte předškolního věku. Ráda bych se vás zeptala na pár otázek, ohledně rozvoje a stimulace komunikačních schopností Vašeho dítěte.

Upozorňuji Vás, že z rozhovoru bude pořízen audiozáznam, z důvodu kvalitnější možnosti zpracování výsledků.

„Dobrý den Naty.“

Okruhy otázek:

- 1) Uveďte, prosím, pohlaví a věk Vašeho dítěte.
„Dívka, čtyři roky a devět měsíců.“
- 2) Navštěvovala jste, nebo stále navštěvujete s dítětem logopedickou poradnu či jinou podobnou intervenci?
„Ne.“
- 3) Probíhal vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte v období od 4 do 6 let v rámci normy, nebo s nějakou odchylkou?
„Já bych řekla, že u nás je to v rámci normy. Jak verbální, tak neverbální. Už od útlého věku určitě je to v rámci normy.“
- 4) Jakým způsobem jste posuzovala vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte?
„Řekla bych, že určitě svou zkušeností s logopedií i při studiu vysoké školy. A pak i co se týče jako srovnání se stejně starými dětmi, jako s dcerou. A je jedno, jestli to bylo na hřišti, nebo ve školce. Pak samozřejmě i nějaká zpětná vazba od učitelů ve školce. Dokonce vlastně tam bývá, že tam dochází i logoped, nebo tuším že tam jednou byl i speciální pedagog. Že tam mohl být, když chtěl rodič jako aby se s dítětem dělal rozhovor... Ale u nás to nebylo zapotřebí, protože dcera kromě „Ř“ umí všechna písmenka, nedělá jí nic problém, takže hezky mluví... Taky jsem posuzovala komunikaci s tím dítětem, jestli umí říct své myšlenky a věty. Pokud vlastně dcera neříká větu přesně tak, jak by měla znít, tak jí samozřejmě opravím.“

- 5) Kde jste čerpala potřebné informace pro rozvoj komunikačních schopností Vašeho dítěte?
„Bud' jsem měla ještě nějaké materiály ze školy, anebo v dnešní době internetu... Tak určitě internet, Facebook, různé logopedické skupiny. Například Logopedie.cz, kde jsou rady, typy návody. Tam třeba se mi strašně líbily Logopedické hry s Povídkem, to jsou různá procvičování slov ke hrám, z těch slov se dá dělat pexeso. A v tom pexesu, když se třeba najde dvojice, tak se z toho ještě dá vymyslet celá věta nebo nějaký příběh, což je moc hezké. Pak jsou strašně fajn knížky, logopedické písničky a logopedické hádanky, to jako dcera taky miluje. Ani neví, že vůbec něco procvičujeme prostě si myslí, že to je strašná zábava. A co ještě mám ráda, na Facebooku skupinu Máma logopedka. Myslím, že paní je klinická logopedka, a to je pro mě něco úžasného a inspirativního.“
- 6) Jak se Vaše dítě naučilo ovládat sílu hlasu? Učila jste ho tuto dovednost například prostřednictvím her?
„Naše starší dcera, to je ta čtyřletá, má ráda od malička klid. Takže my jsme moc nemuseli... Musíme jí učit vlastně tu hlasovou hygienu až teď ve školce, protože asi tím, jak je jich ve třídě hrozně moc, tak ona řve, když přijde domů. Ale když je třeba týden doma, tak se zklidní. Ona, když vstane, má ráda ticho a klid. Jinak asi jako většina holčiček má ráda zpívání a písničky.“
- 7) Jak často jste se v předškolním období Vašeho dítěte cíleně věnovala jeho rozvoji komunikačních schopností?
„Troufnu si říct, že denně. Že denně si povídáme, formulujeme věty. Když dceři nerozumím, tak ji nechám, aby mi to sdělila jiným způsobem nebo jinými slovy. Aby mi prostě popsala to, co mi chce říct. A pak to dáme dohromady správně. Nebo jakmile je tam těžší slovo, které jí vlastně nejde vyslovit, tak to vlastně opakujeme. Chci, aby se dívala na moje ústa a viděla, jak vyslovuji. Případně jí poradím, nebo jí i řeknu kam ten jazyk dát. Už se nám i stalo, že sem jí musela vyloženě prst strčit na patro a říct jí, aby jazyk dala tam. A ona to pochopila, takže nebyl problém.“
- 8) Snažila jste se při rozvoji řeči o stimulaci smyslových orgánů Vašeho dítěte? Jakým způsobem?
„Já myslím, že to dělá asi každá máma, aniž by o tom věděla, už od útlého věku (dítěte). Například jídlo, teplo z trouby... Nebo jsme učili barvy...“
- 9) Jak často se Vaše dítě v předškolním věku věnovalo pohybovým nebo kreativním činnostem rozvíjejícím jemnou motoriku?
„Tak tady velmi. Naše dcera, když začala chodit, začala rovnou i běhat. Takže ona pořád běhá, ale opravdu neustále běhá. Někam leze, takže prostě stromy, zídky – nic není problém. A co se týče kreativity, tak to zase musím pochválit manželka. Ten s ní tu kreativitu rozvíjí. Třeba s ní modeluje z modelíny. Ale tak, že to vypadá reálně dobře. Třeba zrovna včera nás překvapila, že udělala hot dogy z modelíny. Udělala si z hnědé párek, ze světlejší okrové rohlík a dala tam i hořčici a kečup. Já jsem z toho vřdycky úplně fascinovaná. Nebo když dělá hamburgery, udělá tam i zrníčka. Teď i ráda stříhá, takže má tři druhy nůžek. Jsou ozdobné a dělají různé tvary. Určitě jsou strašně fajn hry s jemnou motorikou,

nebo různé skládačky. Co jsme si třeba teď oblíbily, jsou zažehlovací korálky... Minus je, že nemá trpělivost, takže nevydrží u jedné věci příliš dlouho a různě odbíhá. Ale jemnou motoriku určitě trénujeme.“

10) Je Vaše rodina vedená po vzoru tradičního zastoupení rolí? Pokud ne, jaké role členové Vaší rodiny zastávají?

„No, jak se to vezme. Já jsem jak u první dcery, tak u té druhé, nastoupila na rodičovskou dovolenou. Takže já jsem byla půl roku na mateřské a pak jsem nastoupila do práce. S tím, že já sloužím čtyřadvacítka a pak mám tři dny volno. A když to vezmu jako z pohledu té nejstarší, tak já vlastně sloužím ten jeden den a tři dny jsem byla s ní. Takže stejně ten největší vliv tam byl můj. Manžel byl oficiálně na rodičovské, protože si dodělával dvě vysoké školy, a ještě rozestavěl barák. Takže on stejně nebyl doma. No na druhou stranu musím říct, že my jsme nezažily, co je to separační úzkost. To se objevilo až teď, když nastal Covid, když jsem byla doma a školky byly zavřené.“

11) Jak častý má Vaše dítě kontakt s širším příbuzenstvem rodiny?

„Tam bych řekla, že to je slabé. Asi tak jedenkrát měsíčně. A není to tak, že my bychom o to neměli zájem. Ale postě prarodiče nemají čas. Moje rodina žije dál než my. Moji rodiče pochází z Jižních Čech, takže dejme tomu tam je ta cesta delší. Ale co se týče rodiny manžela, tak ti jsou také v Praze, ale nejsou schopni se časově urvat. Takže alespoň jednou za měsíc se snad vidíme.“

12) Jaký typ výchovy jste na dítě praktikovala? Liberální, autokratický či demokratický?

„Určitě demokratický. Snažíme se o to. Ale co si budeme povídat, ne vždy to úplně vyjde. Takže prostě musíme sem tam zavelet. Takže asi s prvky autoritářského. Určitě se snažíme být partáci a vysvětlovat si.“

13) Máte pocit, že jste na rozvoj komunikačních schopností Vašeho dítěte měla největší vliv Vy osobně?

„Doufám, že to nebude moc sobecké, ale ano. Opravdu si myslím, že já. Nejvíce času od malička s ní trávím já. Obzvláště teď, jak jsem ještě byla těhotná a za dob Covidu pořádně nic nešlo. Takže určitě ano.“

Děkuji Vám za odpovědi a spolupráci při výzkumu. Přeji Vám krásný den,

Natálie Batlíková

Příloha 3 - Polostrukturovaný rozhovor (A) s paní Janou

Dobrý den,

Jmenuji se Natálie Batlíková a jsem studentkou třetího ročníku oboru Speciální pedagogika a vychovatelství na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze.

Žádám Vás o spolupráci při výzkumu mé bakalářské práce, jejímž tématem je Role matky v rozvoji komunikačních schopností dítěte předškolního věku. Ráda bych se vás zeptala na pár otázek, ohledně rozvoje a stimulace komunikačních schopností Vašeho dítěte.

Upozorňuji Vás, že z rozhovoru bude pořízen audiozáznam, z důvodu kvalitnější možnosti zpracování výsledků.

„Dobrý den.“

Okruhy otázek:

- 1) Uveďte, prosím, pohlaví a věk Vašeho dítěte.
„Synovi jsou čtyři roky a tři měsíce.“
- 2) Navštěvovala jste, nebo stále navštěvujete s dítětem logopedickou poradnu či jinou podobnou intervenci?
„Do poradny jsme zatím nešli. Čekáme, jak se vyvrbí R a Ř.“
- 3) Probíhal vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte v období od 4 do 6 let v rámci normy, nebo s nějakou odchylkou?
„Myslím si, že ten jeho vývoj je teď v normě. S tím, že neumí ještě R, neumí Ř a má trochu problémy se sykavkami. Což je otázka, jestli náhodou by ty sykavky už neměly být teď v pořádku. Ale to R, Ř je fyziologické, takže to si myslím, že je v pohodě. A má velmi dobrou slovní zásobu, zná spoustu cizích slov. Dost často, když nějaké slovo použiju před ním, a vysvětlím mu, co to vlastně znamená, tak ho třeba za chvíli použije i on sám. Takže nemá problém s tím, aby si nějaké slovo zapamatoval. A kde je ještě trochu potíž, tak to je ta gramatika. Čas od času má trochu problémy skloňovat přídavná jména, ale ty složitější. Třeba přídavné jméno modrý, vyskloňuje normálně. Ale když to jsou složená přídavná jména, jako například – užívaný, tak s tím ještě trochu problém je.“
- 4) Jakým způsobem jste posuzovala vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte?
„Jsem speciální pedagog, takže se mě to trochu dotklo. A ačkoliv nejsem logoped, tak se zaměřuji na specifické poruchy učení a na přechod předškolních dětí na vstup do první třídy. Tím, že nejsem logoped, tak nemám takové znalosti, jak se

mají správně tvořit ty hlásky a jak mu můžu pomoci v konkrétním tvoření. Ale v podstatě mám přehled, co by dítě mělo znát a jaké by už nemělo dělat chyby.“

- 5) Kde jste čerpala potřebné informace pro rozvoj komunikačních schopností Vašeho dítěte?

„Samozřejmě něco k tomu jsem se snažila si dočíst různě po knihách nebo po internetu. Ale tím, že syn neměl žádný větší problém, tak jsem nikdy neměla nutkání jít do hloubky.“

„Ještě bych chtěla doplnit, jak jste se mě ptala na odkud jsem čerpala ty informace, tak jsem si uvědomila, že jsem četla knihu od Kutálkové, Vývoj řeči krok za krokem. Ta byla dobrá.“

- 6) Jak se Vaše dítě naučilo ovládat sílu hlasu? Učila jste ho tuto dovednost například prostřednictvím her?

„Nikdy jsme to nedělali formou nějakých her, ale dělali jsme to průběžně. Samozřejmě tím, že bylo potřeba, aby byl potichounek, protože třeba tatínek spinká, nebo protože v tramvaji nejsou všichni zvědaví na to, o čem se bavíme. Takže aby byl trochu tišší. Zároveň, když je puštěná televize nahlas, nebo mixér, tak potřebuji, aby to na mě zakřičel. Takže tohle on se naučil úplně nějak samo sebou. Jedině když byl menší, tak jsem ho upozornila, když hodně křičel, že ho potom bude bolet v krku. A to se rychle naučil. Od čtyř let to už neřešíme.“

- 7) Jak často jste se v předškolním období Vašeho dítěte cíleně věnovala jeho rozvoji komunikačních schopností?

„Řekla bych, že teď už ne. Dřív jsme si hodně četli, nebo sem se snažila ho opravovat, když se něco dělo, ale teď je to málo kdy potřeba. Snažím se to nepřecházet a řeknu mu, že se to má říct jinak. Když nemůže vyskloňovat to přídavné jméno, tak mu s tím samozřejmě pomůžu. Cíleně to neděláme. Bereme to tak nějak samozřejmě.“

- 8) Snažila jste se při rozvoji řeči o stimulaci smyslových orgánů Vašeho dítěte? Jakým způsobem?

„Tak... Co se týče uší, nebo sluchu, tak tam to vlastně nebylo nikdy potřeba. Protože on odjakživa prostě, co se týče sluchového vnímání, tak byl na tom velmi dobře. Že to je jeho domina. Když vezmu tu trojici základní: grafomotorika – sluchové vnímání – zrakové vnímání, tak to sluchové vnímání bylo vždycky daleko nejlépe na tom. Nebylo vlastně asi jako nikdy potřeba... Protože, on rytmus docela v pohodě zvládá, první a poslední hlásku mi řekne ve slově vlastně už asi od tří let, rozkládá na slabiky, poskládá mi slovo z jednotlivých hlásek... někdy... jako kratší... ale tak to je ještě asi na to dost času. Rýmující slova mi neřekne jako třeba záměrně, že když se ho zeptám, co se rýmuje s „pes“, tak mi jako neodpoví. Ale pak třeba si zpívá vlastní písničku, vymýšlí si tam vlastní slova na nějakou známou melodii a vlastně se mu to ve finále rýmuje. Takže to tam v té hlavě je, jenom se to nepropojilo ještě úplně. Co se týče zrakového vnímání, tak tam je to... on pozoruje odjakživa, to jako jo, ty věci si pamatuje... Ale je pravda že pexeso, puzzle a takhle, to jsou věci, které jako s dopomocí udělá. Myslím si, že by je zvládl, kdyby byl dobře namotivovaný, i samostatně. Zejména si teda myslím, že

kdyby to nedělal se mnou, ale s někým jiným, tak si myslím, že by to nebyl asi jako problém... Ale nebaví ho to prostě a určitě ta sluchová oblast je u něj jako dominantní. A jinak jako co se týče chuti, čichu, tak to jsme nikdy jako neřešili. Všechno vždycky dostal ochutnat, všechno vždycky dostal očichat, ale nebylo to jako že by jsme to jako řízeně řešili. A hmatové... jsme se také nikdy nijak extra nezaměřovali.“

- 9) Jak často se Vaše dítě v předškolním věku věnovalo pohybovým nebo kreativním činnostem rozvíjejícím jemnou motoriku?

„U něj je to tak, že on prostě ve spoustě věcí je iniciativní, chce zkoušet zabouchnout si hřebík a podobně. A tyhle ty věci mu relativně jsou, ale opět jakoby je problém u něj je strašná potíž jako s motivací. Jako jeho já nenamotivuju, aby jsme navlékali korálky, aby jsme stříhali nůžkami, protože ve chvíli, kdy on má pocit, že mu to prostě nepůjde, nebo že to zkusil a nejde mu to, tak to strašně rychle zahodí. A bohužel to je vlastnost okoukaná ode mě, takže já jsem v tom dost tolerantní. Takže ta jemná motorika mi přijde, že je u něj jako v pohodě. Odmalička stavěl věže, představuje si Lego, toho baví... Ono vlastně i jako to stříhání ho baví, ale jako...ne stříhat podle čáry, nebo prostě...on jako v tom nevidí smysl. Jeho baví si volně stříhat do papíru, ale nebaví ho dělat ani moc ty výtvarné věci. Respektive na těch výtvarných věcech ho baví prostě namíchat si barvy. To se mu líbí, co to společně udělá, ale prostě i při těch výkresech ve školce třeba je vidět, že ho to nezaujalo. Že by to asi zvládl, kdyby byl namotivovaný...A s tou grafomotorikou jako takovou, jsme strašně dlouho zápasili, protože on strašně dlouho vůbec nemaloval, ale vůbec. A pak najednou se to zlomilo a začal kreslit auta a různé bagry a nákladáky. A pak si jako získal nové téma, což jsou dinosaurů. A stačilo jedno odpoledne s mojí mámou, kdy si zkusili namalovat pár dinosaurů a od té doby kreslí jako super dinosaury. Že tam jako fakt má prostě ty detaily... Myslím si, že ta kresba je ještě ne úplně odpovídající jeho věku, ale už tam se prostě něco jako děje. A on se zaměřuje na detaily, aby tam bylo všechno, co tam být má. A je jedno, jak to vlastně ve finále vypadá.“

A pohybovým činnostem jste se také věnovali?

„Chodí, vlastně teďka od toho školního roku, to znamená od těch čtyř let, jednou týdně na cvičení pro nejmenší a teď od pololetí jsme mu přidali ještě florbal. Takže má dvakrát týdně jakoby organizované cvičení, plus samozřejmě asi ještě něco ve školce. A jinak jezdí od malička na odrážedle a teďka v těch čtyřech letech začal jezdit na normálním kole. Ale nelyžuje, neplave. A jinak jako úplně ho to nějak extra nebaví, tyhle věci, které by rozvíjely tu hrubou motoriku. Respektive takhle jeho baví hodně lézt, leze po nábytku, skáče po matracích tady doma, ale organizovaný sport ho moc nebaví.“

- 10) Je Vaše rodina vedená po vzoru tradičního zastoupení rolí? Pokud ne, jaké role členové Vaší rodiny zastávají?

„Tak to máme klasicky. Máma, táta a dva kluci. S tím, že já jsem s dětma na mateřské a manžel vydělává. A ve většině případů je to tak, že já jsem na takové ty každodenní věci a manžel s nimi udělá ty hezké výlety. Zároveň když je potřeba něco řešit, tak už kolikrát prostě se na něj odkážu a říkám už mi pomoz, už“

prostě...třeba mě neposlouchá. Takže to on prostě přijde a zasáhne. Málo kdy je to obráceně.“

11) Jak častý má Vaše dítě kontakt s širším příbuzenstvem rodiny?

„S příbuzenstvem má kontakt vlastně takový, že s mojí mámou se vidá každý týden alespoň jednou. To má už úplně jako od narození, že chodí vždycky jedno odpoledne za námi. Někdy je to ještě třeba, že se vidíme o víkendu a přes prázdniny býváme třeba dvakrát nebo třikrát za ty prázdniny na týden společně na chalupě. Takže to je jedna babička... S mým tátou se až tolik nevidá, protože ten ještě jako hodně pracuje a bydlí daleko od nás. A s rodiči manžela se vidá si myslím velmi pravidelně, protože my bydlíme v jednom domě nad sebou. Takže tam je to tak, že jsou týdny, kdy se vidí třeba pětkrát za ten týden třeba na hodinu, nebo na celé odpoledne. A pak klidně je zase čtrnáct dnů, kdy se skoro nevidí. A s nima tedy také ještě jezdí na chalupu. To vlastně jede jenom jakoby potom s tchánama, a ještě s bratrancem svým, který je o tři roky starší. Takže to taky jedou ještě dvakrát nebo třikrát za léto na nějakých pět dnů.“

12) Jaký typ výchovy jste na dítě praktikovala? Liberální, autokratický či demokratický?

„Tak já si myslím, že náš způsob výchovy doufám že je liberální... Tedy pardon, demokratický. Ale vlastně mám pocit, že vlastně dost často sklouzáváme... Že ve chvíli, kdy je ten mezi demokratický je mezi liberálním a autoritářským, tak si myslím že trošku sklouzáváme k tomu, že jsme na ní jako drsnější. Že ten autoritářský někdy... Že my vlastně jako sami s manželem, si nejsme jistí, kdy máme být tvrdí a kdy ne. A je pravda, že s druhým dítětem je to teďka... si vlastně říkáme, že jsme byli dost často asi až příliš jako přísní. A zároveň my sami máme jako asi potíže, držet se nějakých pravidel, takže pak je to těžké aplikovat i na ně...“

13) Máte pocit, že jste na rozvoj komunikačních schopností Vašeho dítěte měla největší vliv Vy osobně?

„Myslím si, že sem asi jakoby ten stěžejní vliv měla já. Ale možná co do kvantity, nějakého toho působení, tak si myslím, že sem byla asi samozřejmě primárně já. Ale co do kvality, třeba co se týče představitosti, tak tam hodně fungovaly ty babičky a fungují. Protože ony si na něj vyhradí čas, hrají společně nějaké hry prostě „Ahoj autíčko, kam jedeš?“ a teď vymýšlí ty příběhy... Prostě si myslím, že to mu jako hodně pomáhalo. Že kdyby to bylo jen na mě, tak že by mu tam chyběl jeden rozměr. Naopak si zase třeba myslím, že co do cizích výrazů, tak já se nezdráhám používat před ním opravdu relativně široký slovník a docela dost těch cizích názvů nebo cizích slov. A taky se snažím vysvětlit mu i věci, které jsou třeba složitější. Už od malička jedeme, jak funguje elektřina nebo teď třeba řešíme, co to je smrt. Tak prostě neodbít ho nějakou pohádkou nebo něčím takovým, ale opravdu mu vysvětlit, jak to prostě je.“

Děkuji Vám za odpovědi a spolupráci při výzkumu. Přeji Vám krásný den,

Natálie Batlíková

Příloha 4 - Polostrukturovaný rozhovor (B) s paní Klárou

Dobrý den,

Jmenuji se Natálie Batlíková a jsem studentkou třetího ročníku oboru Speciální pedagogika a vychovatelství na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze.

Žádám Vás o spolupráci při výzkumu mé bakalářské práce, jejímž tématem je Role matky v rozvoji komunikačních schopností dítěte předškolního věku. Ráda bych se vás zeptala na pár otázek, ohledně rozvoje a stimulace komunikačních schopností Vašeho dítěte.

Upozorňuji Vás, že z rozhovoru bude pořízen audiozáznam, z důvodu kvalitnější možnosti zpracování výsledků.

„Dobrý den.“

Okruhy otázek:

- 1) Uveďte prosím pohlaví a věk Vašeho dítěte.
„Mám dvojčata, jednovaječná. Je jim pět let.“

Jsou to tedy děvčata?
„Ano, jsou to holky.“
- 2) Navštěvovala jste, nebo stále navštěvujete s dvojčaty logopedickou poradnu či jinou podobnou intervenci?
„Ano, logopedickou poradnu stále navštěvujeme.“
- 3) Uveďte prosím, o jakou instituci šlo, případně uveďte adresu instituce.
„Logopedická ambulance v nemocnici v Českých Budějovicích.“
- 4) Proč jste se rozhodla navštěvovat právě tuto poradnu/intervenci?
„Důvodů se sešlo více – máme to blízko bydliště, jiné ambulance byly plné a kontakt jsem získala osobně, při práci v nemocnici.“
- 5) Jak často tuto poradnu či intervenci s dvojčaty navštěvujete?
„Docházely jsme po měsíci, ale nyní v době Covidu máme dlouhou přestávku. Byla jsem v kontaktu s paní magistrou telefonicky. Nyní čekám na termíny návštěvy.“

- 6) Jak často se věnujete domácímu procvičování cvičení, doporučených logopedem?
Dostaly jste nějaká cvičení?
„Úkoly jsme dostaly. Trénovaly jsme básničky i jednotlivá písmena. Na tréninky se snažíme najít každý den chvilku, kdy trénujeme jen to.“
- 7) Jak probíhala diagnostika komunikačních schopností Vašich dvojčat?
„Iniciativa byla hlavně má. Pediatrička říkala, že máme čas do pěti let, ale po zkušenostech a doporučení neonatologie, kam jsme docházely asi od jednoho roku, jsem chtěla začít nějak dříve... Spíše navést na správnou cestu, jak postupovat.“
- 8) Probíhal vývoj komunikačních schopností Vašich dětí v období od 4 do 6 let v rámci normy, nebo s nějakou odchylkou?
„Holky měly mezi sebou svůj jazyk, kterým komunikovaly, ale ostatním nerozuměly.“
- 9) Jak se Vaše dítě naučilo ovládat sílu hlasu? Učila jste ho tuto dovednost například prostřednictvím her?
„Myslím, že to mají okoukané. Tohle jsme neučily, ani netrénovaly.“
- 10) Jak často se Vaše děti věnovaly pohybovým nebo kreativním činnostem rozvíjejícím jemnou motoriku?
„Na kroužky jsme nedocházely, ale doma jsme malovaly, pracovaly s modelínou, korálky... stříhaly, stavěly Lego a prostě procvičovaly jemnou motoriku.“

Jak často jste tedy cvičily?
„Cvičily jsme každý den, holky to moc bavilo a baví do dnes.“
- 11) Jak častý mají Vaše děti kontakt s širším příbuzenstvem rodiny?
„Kontakt je různý, ale minimálně jednou za dva týdny se vidí.“
- 12) Je Vaše rodina vedená po vzoru tradičního zastoupení rolí? Pokud ne, jaké role členové Vaší rodiny zastávají?
„Tatínek chodí do práce a já mám částečný úvazek se snahou o plný úvazek. Ale péče a starání se o děti a domácnost je na mě.“
- 13) Jaký typ výchovy jste na děti praktikovala? Liberální, autoritářský či demokratický?
„Snažím se být střed, ale určité hranice jsem nastavit musela. Holky jsou hyperaktivní a hůře udrží pozornost, protože mají ADHD. Já jsem ta, co říká „ano, můžeš“ nebo „ne, tohle se nesmí“. Já nastavuji mantinely, povinnosti. Přítel je raději oblékne, nebo po nich uklidí, než aby dohlédl na to, že to splní ony sami.“

14) Jak velký vliv měla na rozvoj komunikačních schopností Vašich dětí logopedická intervence?

„Jak velký vliv nedokážu říct. Logopedie mě navedla na to, co chci trénovat a na co je čas. Možná by to bez logopedie šlo také, ale chtěla jsem to řešit dříve, protože holky byly hodně nedonošené. A dát se na správnou cestu než pak opravovat chyby při učení mluvení. Nyní máme u obou holek problém s písmeny R a Ř, u jedné pak občas vážne L.“

Děkuji Vám za odpovědi a spolupráci při výzkumu. Přeji Vám krásný den,

Natálie Batlíková

Příloha 5 - Polostrukturovaný rozhovor (B) s paní Pavlou

Dobrý den,

Jmenuji se Natálie Batlíková a jsem studentkou třetího ročníku oboru Speciální pedagogika a vychovatelství na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze.

Žádám Vás o spolupráci při výzkumu mé bakalářské práce, jejímž tématem je Role matky v rozvoji komunikačních schopností dítěte předškolního věku. Ráda bych se vás zeptala na pár otázek, ohledně rozvoje a stimulace komunikačních schopností Vašeho dítěte.

Upozorňuji Vás, že z rozhovoru bude pořízen audiozáznam, z důvodu kvalitnější možnosti zpracování výsledků.

„Dobrý den.“

Okruhy otázek:

- 1) Uveďte prosím pohlaví a věk Vašeho dítěte.
„Mám dceru, které je v tuto chvíli pět let a čtyři měsíce.“
- 2) Navštěvovala jste, nebo stále navštěvujete s dcerou logopedickou poradnu či jinou podobnou intervenci?
„Navštěvujeme spolu logopedickou poradnu v zařízení, které se jmenuje Spirála.“
- 3) Uveďte prosím, o jakou instituci šlo, případně uveďte adresu instituce.
„Je to zařízení v Jablonci nad Nisou, my bydlíme u Železného Brodu. Je to tedy v takovém větším městě asi dvanáct kilometrů od nás.“
- 4) Proč jste se rozhodla navštěvovat právě tuto poradnu/intervenci?
„Logopedii začala (dcera) navštěvovat po nástupu do školky, kdy začaly (učitelky) upozorňovat na to, že její vývoj řeči se jim zdá zásadněji opožděnější. I když já jsem to sama tak nebrala, protože prostě dělala pokroky, a tak mi to nepřišlo tak zásadní. Možná taky ještě proto, že moje dcera má takovou jako složitější anamnézu, že měla složitější začátek života a vlastě celkově ten vývoj byl malinko v něčem by se dalo říct pozadu. Ale vlastě všechno dohnala, takže nic zásadního se nedělo. Tak pro mě to to bylo jako v pořádku, protože prostě věci se vyvíjely, pokroky dělala, akorát možná jako s nějakou malou ale nijak zásadní odchylkou od běžného vývoje. Nicméně ze školky nám doporučili, že tam mají logopedickou třídu a že by bylo fajn, kdyby od dalšího roku začala dcera do té třídy chodit. Takže jsme k tomu potřebovaly doporučení ze Speciálně pedagogického centra, a zároveň vyšetření i na neurologii a u té logopedky. Takže dceři diagnostikovali dyslalii s tím, že ke klinické logopedce začala chodit před rokem. A od tohoto školního roku tedy chodí do té logopedické třídy ve školce.“

- 5) Jak často tuto poradnu či intervenci s dítětem navštěvujete?
„Do té poradny ke klinické logopedce, která nám vlastě vždycky dá nějaká doporučení, chodíme docela málo často. Třeba jednou za tři měsíce, na hodinku. Ona si tam vezme vždycky dceru nejdřív samotnou. A možná že dříve to bylo častější, ale teď jsme tam byly v lednu a řekla nám, ať se na jaře objednáme. Někdy se stane, že jme třeba půl roku nemocné a nejdeme tam, protože zrušíme termín a další je zase za tři měsíce. Nicméně na doporučení té logopedky s ní pak pracuje i učitelka ve školce, která je teda také logopedka, ale není klinická logopedka.“
- 6) Jak často se věnujete domácímu procvičování cvičení, doporučených logopedem? Dostaly jste nějaká cvičení?
„S dcerou teda potom doma také procvičujeme. Má to takové vlny, kdy ve školce mají logopedii každý druhý týden. Takže má takový sešit, kde si procvičují s paní učitelkou. Paní učitelka nám potom posílá i videa, jak sedí u zrcadla a jak si něco nacvičuje. Zároveň má v tom sešitě vždycky několik úkolů, které samozřejmě nejsou jen na výslovnost, ale i kreslení, psaní, prostorovou orientaci, určování tvarů. Snažím se si k tomu sednout dvakrát, třikrát do týdne, ale někdy to úplně neklapne. Ale tak třeba obden by to bylo ideální. Každý den to určitě nedáme, a to dítě to potom hrozně otravuje. Ale máme i období, kdy jsme třeba nemocní. Delší dobu vynecháme a potom už se do toho trochu hůře naskakuje. Nebo teď o Vánocích, to byla také pauza. Ale vlastně se nic zásadního nestalo.“
- 7) Jak probíhala diagnostika komunikačních schopností Vašeho dítěte?
„První impuls ze školky, pak další vyšetření, Byly jsme na foniatrii na vyšetření. Byly jsme na neurologii a u klinické logopedky. Na neurologii bylo vše v pořádku, na foniatrii bylo vše v pořádku, krom té dyslalie teda... Teď už jsme byly po roce na neurologii jen na kontrole a ve zprávě už má, že je dyslalie ustupující. Takže má jako docela výsledky.“
- 8) Probíhal vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte v období od 4 do 6 let v rámci normy, nebo s nějakou odchylkou?
„Ve školce měli pocit že ano, že bylo potřeba pracovat na určitých písmenkách. Ale zase na druhou stranu si myslím, že měla hodně rozvinutou slovní zásobu, takže když se to zprůměruje, tak jsme v normě. Něco víc, něco míň.“
- 9) Jak se Vaše dítě naučilo ovládat sílu hlasu? Učila jste ho tuto dovednost například prostřednictvím her?
„Umí šeptat, křičet, ale určitě to nemáme pojmenované, jako hlasovou hygienu. Myslím, že od malička se to tak jako učíme... Jsme na procházce, tak posloucháme, mluvíme. Někdy tiším hlasem. Jako v rámci hry, si myslím, že se to učíme, ale tak jako přirozeně. Ne že bych měla pocit: Tak a teď se musíme naučit šeptat, teď se musíme naučit křičet... Ale umí to a dělali jsme to vždy v rámci her, kterými se přirozeně bavíme.“

10) Jak často se Vaše dítě věnovalo pohybovým nebo kreativním činnostem rozvíjejícím jemnou motoriku?

„Pořád, protože to s malým dítětem děláte docela často, když ten čas potřebujete nějak naplnit. Je pravda, že specifické u nás je, že do školky začala chodit až ve čtyřech (letech). Protože nastoupila ve třech, ale byla hodně nemocná. Má potíže se srdcem a respirační potíže, takže si té školky moc neužila, takže bylo třeba to dítě zabavit doma. Takže od malička hodně kreslíme, tvoříme...“

A jak často jste tedy cvičily?

„Pohybově já, také tedy mám pauzy, ale snažím se doma cvičit jógu, takže ona se od malička ke mně přidávala. Zároveň, než začala chodit do školky, tak jsme chodily do různých center a když tam byla nějaká aktivita, tak jsme to dělaly. Nedokážu říct jak často, skoro každý den, nebo vlastně každý den.“

11) Jak častý má Vaše dítě kontakt s širším příbuzenstvem rodiny?

„Docela dost často, protože já vlastně žiju v domě, který zároveň babička s dědečkem využívají jako chalupu. Takže sem prostě jezdí na víkendy, a protože jsou v důchodu, tráví tu dost času. Nebo se vidáme s mou sestrou, která tu vlastně také bydlí, ve stejné vesnici.“

12) Je Vaše rodina vedená po vzoru tradičního zastoupení rolí? Pokud ne, jaké role členové Vaší rodiny zastávají?

„Naše situace je taková specifická v tom, že já jsem s dcerou sama. To znamená, že jsem matka, která se stará o dítě a zároveň pracuje. Ale výhodou je, že můžu hodně pracovat z domova... Nemáme zastoupeného otce v rodině...“

13) Jaký typ výchovy jste na dítě praktikovala? Liberální, autoritářský či demokratický?

„To je hrozně těžká otázka to takhle zaškatulkovat. Snažím se dbát na to, co moje dcera potřebuje. Snažím se s ní jako domlouvat, snažím se jí dávat na výběr a brát ohled na její potřeby. Zároveň jsou ale situace, kdy asi někdy používám takovou autoritářštější výchovu, kterou jsem naučená. Ale jako snažím se o demokratický model.“

14) Jak velký vliv měla na rozvoj komunikačních schopností Vašeho dítěte logopedická intervence?

„Tak to bych shrnula asi tak, že si myslím že jo... Jako v tom smyslu, že logopedie některé věci asi urychlila. Já třeba, než jsme začali do té poradny chodit, jsem si pořídila různé pracovní listy a na internetu jsem hledala různé stránky logopedů, ze kterých jsme čerpali inspiraci. Pořizovaly se nějaké pracovní materiály a koukaly jsme na nějaká videa. Ale osobně je to lepší. Takže si myslím, že ten rozvoj komunikačních schopností, jako co se týče výslovnosti, v některých věcech urychlila, protože jsme snáz věděly jak na to, a protože v té logopedické třídě se jí věnují. Těch dětí je tam míň, tak je to super.“

Děkuji Vám za odpovědi a spolupráci při výzkumu. Přeji Vám krásný den,

Natálie Batlíková

Příloha 6 - Polostrukturovaný rozhovor (B) s paní Ivetou

Dobrý den,

Jmenuji se Natálie Batlíková a jsem studentkou třetího ročníku oboru Speciální pedagogika a vychovatelství na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze.

Žádám Vás o spolupráci při výzkumu mé bakalářské práce, jejímž tématem je Role matky v rozvoji komunikačních schopností dítěte předškolního věku. Ráda bych se vás zeptala na pár otázek, ohledně rozvoje a stimulace komunikačních schopností Vašeho dítěte.

Upozorňuji Vás, že z rozhovoru bude pořízen audiozáznam, z důvodu kvalitnější možnosti zpracování výsledků.

„Dobrý den, ano, jistě.“

Okruhy otázek:

- 1) Uveďte prosím pohlaví a věk Vašeho dítěte.
„Děvče, bude jí sedm let.“
- 2) Navštěvovala jste, nebo stále navštěvujete s dvojčaty logopedickou poradnu či jinou podobnou intervenci?
„Ano, chodily jsme.“
- 3) Uveďte prosím, o jakou instituci šlo, případně uveďte adresu instituce.
„Na Karlově náměstí jsme chodily do logopedické kliniky. Dr. Barbora Kučerová.“
- 4) Proč jste se rozhodla navštěvovat právě tuto poradnu/intervenci?
„Doporučila nám jí učitelka ve školce.“
- 5) Jak často tuto poradnu či intervenci s dítětem navštěvujete?
„Už nechodí. Chodily jsme jednou týdně ze začátku a potom jednou za čtrnáct dní.“
- 6) Jak často se věnujete domácímu procvičování cvičení, doporučených logopedem? Dostaly jste nějaká cvičení?
„Cvičila jazyk, hlavně spodek posilovala. Cvičit jsme měly každý den, ale nestíháme.“

- 7) Jak probíhala diagnostika komunikačních schopností Vašeho dítěte?
„To byla u paní doktorky, která dělá diagnostiku (v tom centru), a pak jsme šly k té logopedce.“

A tam jste šly na doporučení těch učitelek ze školky?

„No, já jsem tam chtěla jít sama. Protože jsem to slyšela. My jsme chodily už asi od třech a půl. Nečekala jsem a radši začala brzo. Oproti staršímu sourozenci jsem prostě viděla ten rozdíl, že prostě matlala.“

- 8) Probíhal vývoj komunikačních schopností Vašeho dítěte v období od 4 do 6 let v rámci normy, nebo s nějakou odchylkou?

„Pouze když byla malá, tak plazila jazýček a měla špatnou výslovnost. Jinak ani v rodině žádné vady řeči nemáme.“

- 9) Jak se Vaše dítě naučilo ovládat sílu hlasu? Učila jste ho tuto dovednost například prostřednictvím her?

„Řvát umí velice dobře. A šeptat... ale jo. Neumí šeptat úplně potichu.“

- 10) Jak často se Vaše dítě věnovalo pohybovým nebo kreativním činnostem rozvíjejícím jemnou motoriku?

„Já teda nejsem matka, která by si s nimi sedla – tak a pojedte, jdeme společně něco vyrábět. Jsem radši, když se (holky) zabaví spolu. Ale má to ráda. Táhle mají skříňku, která je pro ně vyráběcí. Tam mají věci a tvoří si.“

A má dcera nějaké kroužky?

„Ano, chodí na piano. Hraje teď od září a před tím chodila rok do přípravky. A má koníčky. Jezdí na koních. Sportovně je výborně vybavená. Ráda běhá, po mě. Ona předběhla i dospělého chlapa. Ale ona tím, jak je jako svoje, tak ona nechce. Chodila rok na atletiku, ale prostě nechce. Pro ni je to málo individuální.“

- 11) Jak častý má Vaše dítě kontakt s širším příbuzenstvím rodiny?

„No, jo... S babičkou se vidí furt. A s bráchou nemáme zas takový kontakt, ale máme výborný vztah. Takže holky vidí strejdu v létě na chatě.“

- 12) Je Vaše rodina vedená po vzoru tradičního zastoupení rolí? Pokud ne, jaké role členové Vaší rodiny zastávají?

„Ano, klasicky, matka a otec. S holkama jsem byla doma šest let. A když mladší dceři byly tři roky, tak jsem se vrátila do Podolí. Tam jsem dělala na poloviční úvazek.“

- 13) Jaký typ výchovy jste na dítě praktikovala? Liberální, autoritářský či demokratický?

„Cukr a bič. Zabývám se i ezoterikou a duševně, kvůli svým zdravotním komplikacím. Ta starší dcera to vnímá velmi dobře a hezky si se mnou povídá. Ale na tu mladší to moc dobře nezabírá. Ona se tak snadno neotevře.“

14) Jak velký vliv měla na rozvoj komunikačních schopností Vašeho dítěte logopedická intervence?

„Výborný. Ta logopedka byla skvělá. I jsme dělaly nějakou metodu... Jak se to jmenovalo... Měla takovou knížku a maňásky a povídala si s dcerou takovou hravější formou. To bylo hrozně fajn, protože dcera s ní měla jinak problém mluvit a touhle metodou se hezky rozpovídala. Takže logopedie měla velký přínos. Bez ní by to bylo asi hodně náročné.“

Děkuji Vám za odpovědi a spolupráci při výzkumu. Přeji Vám krásný den,

Natálie Batlíková

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Natálie Batlíková

Obor: Speciální pedagogika – vychovatelství

Forma studia: Prezenční

Název práce: Role matky v rozvoji komunikačních schopností dítěte předškolního věku

Rok: 2020

Počet stran textu bez příloh: 65

Celkový počet stran příloh: 26

Počet titulů českých použitých zdrojů: 8

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 3

Vedoucí práce: Mgr. Hana Fleischmannová